

FACULTADE DE FILOLOXÍA

Traballo de
fin de grao

Lingua e identidade:
revisión das categorías
neofalante e *falante*
nativo

Autora: Noelia García Díaz

Titora: Elisa Fernández Rei

Curso: 2018/19

Xuño 2019

FACULTADE DE FILOLOXÍA

Traballo de
fin de grao

Lingua e identidade:
revisión das categorías
*neofalante e falante
nativo*

Autora: Noelia García Díaz

Titora: Elisa Fernández Rei

Curso: 2018/19

Asdo.: Noelia García Díaz

Xuño 2019

Traballo de Fin de Grao presentado na Facultade de Filoloxía da Universidade de Santiago de Compostela para a obtención do Grao en Lingua e Literatura Galegas

Formulario de delimitación de título e resumo

Traballo de Fin de Grao curso 2018/2019

APELIDOS E NOME:	Noelia García Díaz
GRAO EN:	Lingua e literatura galegas
TITOR/A:	Elisa Fernández Rei
LIÑA TEMÁTICA ASIGNADA:	Pragmática, análise do discurso e lingüística do texto

SOLICITO a aprobación do seguinte título e resumo:

Título:

Lingua e identidade: revisión das categorías *neofalante* e *falante nativo*

Resumo:

O traballo que pretendo desenvolver busca abordar o estudo das categorías *neofalante* e *falante nativo* de galego dende unha perspectiva sociolingüística, por unha banda, e dende a óptica da análise do discurso, pola outra. Tradicionalmente, a lingüística galega considerou estas dúas categorías como compartimentos pechados e estancos, o cal trouxo consigo unha serie de problemas, fundamentalmente no ámbito práctico, como poden ser as dificultades para a delimitación de perfís dos informantes. Pois ben, este traballo busca cuestionar a dita división tradicional tomando como marco teórico a Sociolingüística Interaccional e analizando os procesos de construción e negociación da identidade no desenvolvemento das interaccións. Así pois, preténdese demostrar que as categorías arriba mencionadas non preexisten, senón que, pola contra, emerxen no discurso.

Para a realización deste traballo, búscase desenvolver unha comparación entre o perfil sociolingüístico das persoas seleccionadas para o estudo e o modo no que estas actualizan as súas construcións identitarias na interacción. Os datos correspondentes ao perfil sociolingüístico obteríanse mediante unha enquisa na que se preguntará polos parámetros sociais e sociolingüísticos máis importantes, mentres que os datos que nos permitan analizar as identidades procederán de conversas gravadas nas que participen e interaccionen membros dos dous grupos que estamos a tratar.

Espérase que os resultados obtidos contribúan a reinterpretar determinados aspectos sociais, culturais e mesmo ideolóxicos que se asocian tradicionalmente aos distintos perfís de falantes.

Santiago de Compostela, 5 de novembro de 2018.

Sinatura do/a interesado/a	Visto e prace (sinatura do/a titor/a)	Aprobado pola Comisión de Títulos de Grao con data 16 NOV. 2018
		Selo da Facultade de Filoloxía

Índice

1. Introducción	5
2. Marco teórico	7
2.1. Perfís e tipoloxías de falantes	7
2.2. Aproximación ao estudo do espazo sociolectal galego	11
2.3. Lingua e identidade	15
3. Metodoloxía	21
3.1. O cuestionario	21
3.1.1. A versión preliminar	21
3.1.2. A versión definitiva.....	24
3.2. O corpus conversacional	25
3.2.1. Proposta temática e duración	27
3.2.2. Transcrición	28
4. Análise dos datos.....	30
4.1. Delimitación dos perfís de falantes	30
4.2. Ideoloxías lingüísticas e actitudes asociadas a cada perfil.....	33
4.3. Análise do corpus conversacional	36
4.3.1. Adscrición ás categorías identitarias <i>falante de galego tradicional</i> ou <i>neofalante</i>	36
4.3.1.1. Un elemento de confrontación entre neofalantes: a dicotomía rural-urbano	40
4.3.2. Autenticidade e artificialidade lingüística	44
4.3.3. Falantes nativos: os falantes lexítimos do idioma.....	49
4.3.4. O porvir da lingua como punto de conexión.....	52
5. Conclusións	54
6. Bibliografía.....	58
Anexo I. O cuestionario	63
Anexo II. O corpus conversacional.....	72

1. Introducción

O presente traballo aborda o estudo das identidades dos falantes nativos e dos neofalantes no contexto galego. Un percorrido polos estudos de Sociolingüística demostra que os ditos perfís foron concibidos tradicionalmente como categorías estancas, contribuíndo deste modo a perpetuar unha imaxe estática do conxunto da realidade sociolingüística. Porén, o estatismo posiblemente non sexa o trazo máis apropiado para caracterizar unha realidade tan complexa como a sociolingüística e máis ao tratar contextos nos que están presentes varias linguas, como é o noso caso, onde o castelán e o galego gozan do status de cooficialidade (*Constitución Española* 1978; *Estatuto de Autonomía* 1981). Por iso neste traballo pretendemos aproximarnos ao estudo dos devanditos perfís dende o marco da Lingüística Sociocultural, que nos permite dar cabida ás mudanzas e ao dinamismo. Así pois, defendemos que os conceptos *falante nativo* e *neofalante* se deben interpretar como identidades que se constrúen e se negocian no discurso, máis que como categorías invariables que preexisten á interacción.

A xustificación do traballo responde á escaseza de estudos que abordan os perfís de falantes como identidades construídas interaccionalmente pois, como xa indicamos e como teremos oportunidade de demostrar nestas páxinas, predominaron os enfoques que trataron estas categorías como preexistentes baseándose no cruce de variables sociolingüísticas como a *lingua inicial* ou a *lingua habitual* e afirmando en base a elas a pertenza dos individuos a un ou outro perfil de falantes de forma predeterminada. En última instancia, este traballo busca deixar constancia da necesidade de aproximacións feitas dende un enfoque interaccional que complementen os estudos existentes e que faciliten unha comprensión máis detallada do obxecto de estudo.

O presente traballo comeza cunha breve revisión dos estudos que abordan os perfís *falante nativo* e *neofalante* e tamén daqueles outros que tratan as variedades do espazo sociolectal galego. O obxectivo desta revisión é presentar como foron delimitados tradicionalmente os ditos perfís e que criterios se seguiron para a súa identificación, así como amosar o tratamento que recibiron as variedades atribuídas aos membros de cada un destes perfís, é dicir, como foron valoradas pola sociedade, cales posuíron tradicionalmente un maior prestixio etc. Pois este tipo de aspectos inflúen de maneira significativa na construción das identidades discursivas. A continuación, presentamos unha breve aproximación ao estudo

da identidade como un fenómeno emerxente e social (Cook-Gumperz e Gumperz 1982; Bucholtz e Hall 2005), centrándonos especialmente no marco teórico e metodolóxico proposto por Bucholtz e Hall (2005) dende a Lingüística Sociocultural para o seu estudo, por ser o que se siga neste traballo para abordar os perfís de falantes como identidades.

Logo, preséntase a metodoloxía sobre a que se asenta o traballo. Así pois, sinálase que partimos dunha enquisa distribuída por vía electrónica entre estudantes de aproximadamente 16 e 30 anos, que nos permitiu elaborar unha tipoloxía de perfís de falantes mediante o emprego das variables *lingua inicial*, *lingua familiar* e *lingua habitual*. Por outra banda, preséntase tamén o corpus conversacional que empregamos para o estudo das identidades, como se construíron os grupos de debate, quen foron os participantes, cal foi a proposta temática e que criterios seguimos para a transcripción das conversas. O obxectivo de combinar estes dous enfoques metodolóxicos era obter un marco de referencia estático co que poder comparar posteriormente a construción discursiva das identidades.

A análise dos datos divídese en dúas partes: na primeira tratamos os resultados obtidos a partir do cuestionario e presentamos a nosa proposta de clasificación dos perfís de falantes, así como as principais actitudes e ideoloxías lingüísticas manifestadas polos seus membros; mentres que na segunda analizamos o corpus conversacional seguindo, como xa indicamos, o marco teórico e metodolóxico proposto por Bucholtz e Hall (2005).

Finalmente reflexionamos sobre os datos obtidos e presentamos as conclusións que se poden extraer a partir deles.

2. Marco teórico

2.1. Perfís e tipoloxías de falantes

Debemos comezar este traballo facendo unha revisión dos principais estudos que abordan as categorías *neofalante* e *falante nativo* (Frías Conde 2006; O'Rourke e Ramallo 2013, 2014, 2015; Ramallo 2013) para comprobar como foron concibidos tradicionalmente.

A pesar de que o perfil *neofalante* xorde en diferentes latitudes, este traballo céntrase no neofalante galego, que definiremos como “unha persoa que aprendeu a falar en castelán, que tivo este como idioma familiar e que nalgún momento da súa vida decide falar só ou maioritariamente en galego” (Ramallo 2013: 249). A aparición deste perfil de falantes no contexto galego é relativamente recente, pois sitúase a comezos dos anos oitenta do século pasado, e está relacionada con dous grandes fitos que viñeron a alterar a nosa realidade sociolingüística: a oficialización do idioma (*Constitución Española* 1978, *Estatuto de Autonomía* 1981 e *Lei de Normalización Lingüística* 1983) e a posta en marcha do proceso de estandarización lingüística (Ramallo 2013).

A pesar de que a etiqueta *neofalante* non designa un único perfil de falante (O'Rourke e Ramallo 2014), todos os individuos que se identifican con ela comparten o desprazamento da súa lingua materna en favor do galego. O membro prototípico desta categoría é “unha persoa nova, concienciada coa situación social da lingua galega e que opta por utilizar de xeito habitual o galego como unha medida de reivindicación social, política e/ou cultural”. (Ramallo 2013: 251). Este perfil de falantes localízase fundamentalmente nos hábitats urbanos, e en menor medida vilegos, e estímase que representa en torno ao 2% da poboación galega total (Ramallo 2013).

Fronte ao perfil *neofalante*, atopamos o perfil *falante nativo*, tamén denominado *falante tradicional* ou *paleofalante*. Frías Conde (2006) identifica ambas categorías en base á dicotomía adquisición/aprendizaxe da lingua:

[O] neofalante aprendeu a lingua, mentres que o paleofalante a adquiriu. Dita diferenza é fundamental, dado que unha lingua se adquire nos primeiros momentos da vida, aínda que se poidan adquirir dúas e até tres linguas, mentres que a aprendizaxe das linguas é algo que sucede a partir dunha idade determinada (variábel segundo os individuos, mais que se pode considerar aos cinco anos) e durará toda a vida. (Frías Conde 2006: 60).

Se ben identificabamos o prototipo de neofalante como unha persoa nova procedente de espazos urbanos e altamente concienciada coa situación social da lingua galega; o prototipo de falante nativo ou falante tradicional é unha persoa máis maior de orixe rural e con escaso ou nulo coñecemento formal do idioma (O'Rourke e Ramallo 2018). Non obstante, a estandarización da lingua e a súa incorporación a novos ámbitos da sociedade, entre eles a escola, permitiu que as xeracións máis novas de falantes nativos entrasen en contacto cunha variedade culta de galego, desenvolvendo así unhas elevadas competencias na dita variedade. Mais, a diferenza dos neofalantes, estas xeracións máis novas de falantes nativos empregan comunmente a súa propia variedade dialectal para se comunicar de forma cotiá (O'Rourke e Ramallo 2018).

Unha vez presentados os prototipos de cada un dos perfís de falantes que imos estudar, recollemos na presente táboa unha síntese dos principais trazos lingüísticos que os diferencian:

Falante nativo	Neofalante
Adquisición da lingua. Modelo lingüístico: dialectal. Só as persoas formadas poden empregar a variedade estándar.	Aprendizaxe da lingua. Modelo lingüístico: estándar ¹ . Os neofalantes non acostuman usar modelos dialectais.
Influencias lingüísticas do castelán presentes fundamentalmente na morfoloxía e no léxico.	Influencias lingüísticas do castelán presentes fundamentalmente na sintaxe. Emprego dun léxico purista.
Fonética adecuada segundo o estándar.	Fonética máis ou menos adecuada en función do dominio do idioma que manifeste cada neofalante.
Mudanza e mestura de códigos frecuentes. Ou ben se toma o castelán como referente culto (persoas cun baixo nivel de formación e sen apenas conciencia lingüística), ou ben se reivindica o papel do galego como lingua de cultura en si mesma (persoas cun elevado nivel de formación e conciencia lingüística).	Mudanza e mestura de códigos non frecuentes. Rexeitamento do castelán como referente culto, reivindicando o papel do galego como lingua de cultura en si mesma.

Táboa 1. Principais diferenzas lingüísticas entre os perfís *falante nativo* e *neofalante*.

Fonte: Elaboración propia a partir de Frías Conde (2006: 63).

¹ Ramallo (2013: 248) dá cabida a unha maior variedade e sostén que “as neofalas constitúen un continuo que percorre desde formas de expresión altamente ligadas ao estándar, cun uso formal moi esmerado, a aquelas outras moi interferidas pola lingua materna e de primeira socialización dos novos usuarios”.

Alén disto, tamén debemos prestar atención ao prestixio social atribuído a cada perfil de falantes. O'Rourke e Ramallo (2011) sinalan que tradicionalmente os falantes nativos gozaron dun prestixio social máis elevado que o dos falantes non nativos ou neofalantes, debido á súa consideración de falantes lexítimos, tal e como se pon de manifesto nesta cita:

Adjectives such as 'authentic', 'pure' and 'innate' are often associated with the traits of native speakers, while non-native speakers' use of language tends to be described as 'artificial', 'contaminated' and 'acquired' (O'Rourke e Ramallo 2011: 140).

Con todo, os autores tamén sinalan que o paradigma xeral da dicotomía entre falantes nativos e non nativos está a mudar nas linguas maioritarias, en especial nas chamadas “linguas globais”, cuxo máximo representante pode ser considerado o inglés. Nesas linguas globais, os novos falantes están adquirindo un maior prestixio en detrimento dos falantes nativos, posto que a súa importancia numérica é cada vez máis elevada. De feito, O'Rourke e Ramallo (2011: 141) sinalan que neste tipo de contextos o falante nativo mesmo pode chegar a ser visto “as an obstacle to the free development of the language”.

Pero a situación en contextos de linguas minoritarias coma a nosa adoita ser diferente. Así pois, O'Rourke e Ramallo (2011) afirman que as políticas lingüísticas destinadas a elevar o prestixio social da lingua supoñen unha reestigmatización dos falantes nativos como consecuencia da creación da nova variedade estándar, que comporta implicitamente o aumento do prestixio social dos neofalantes, individuos que adoitan empregar esa nova variedade estándar. Porén, os autores tamén sinalan que este prestixio social que se atribúe aos neofalantes é minimizado polas ideoloxías puristas que se manifestan nos discursos dalgúns individuos acostumados a corrixir o uso que estes novos falantes fan da lingua. En resumo, nos contextos de linguas minoritarias que experimentaron procesos de revitalización o prestixio social dos falantes nativos adoita descender ao igual que o dos neofalantes.

Para finalizar esta revisión das categorías *falante nativo* e *neofalante*, cómpre prestar atención á tipoloxía de falantes de galego proposta por Ramallo (2010), posto que é a única existente até o momento. Os criterios básicos sobre os que se asenta esta tipoloxía son o estudo da variable *lingua familiar* e a análise pormenorizada dos usos lingüísticos, ou o que é o mesmo da variable *lingua habitual*. A partir destes dous criterios identifícanse oito perfís: *falante tradicional (lingua familiar)*, *falante tradicional (lingua comunitaria)*, *falante profesional*, *falante ocasional ou esporádico*, *falante anecdótico*, *falante oculto (vergoñoso) en público*, *falante bilingüe funcional* e *neofalante*.

Os dous primeiros perfís comparten o galego como lingua familiar, pero difiren no seu uso habitual. Así pois, mentres os *falantes tradicionais (lingua familiar)* se expresan só ou maioritariamente en galego; os *falantes tradicionais (lingua comunitaria)* incorporan ao seu repertorio o castelán debido ao contacto prematuro con este idioma, motivado, segundo Ramallo (2010), pola mudanza cara a espazos urbanos experimentada nos primeiros anos da súa vida.

Por outra parte, os *falantes profesionais* serían castelanfalantes que fan uso do galego exclusivamente no contexto laboral. Ramallo (2010: 32) establece como prototipo “un individuo urbano, con nivel de instrución medio-alto e que traballa nos medios de comunicación públicos, funcionariado ou é político de profesión”. Os *falantes ocasionais* serían aqueloutros individuos que a pesar de falar maioritariamente castelán, empregan o galego nos contextos nos que predomina como lingua vehicular. O membro prototípico deste perfil é “unha persoa urbana cun precario dominio formal do idioma” (Ramallo 2010: 33). Pola súa parte, os *falantes anecdóticos* serían os que fan un uso aínda máis ritualizado do idioma galego, posto que o empregarían tan só para a expresión de determinados xéneros comunicativos, como o humorístico. O perfil *falante oculto ou vergoñoso en público* estaría composto por galegofalantes habituais inseguros que empregarían o castelán para se expresar en ámbitos públicos, reservando o galego para os privados en base á gran cantidade de prexuízos asociados á súa propia lingua. Os membros prototípicos deste perfil son “galegofalantes tradicionais cun baixo nivel de instrución e que habitan nas cidades” (Ramallo 2010: 33). O perfil dos *falantes bilingües funcionais* estaría integrado por persoas que empregarían unha lingua ou outra en función do contexto lingüístico no que se atopen, é dicir, ante un contexto no que predomina o galego como lingua vehicular empregarían este idioma, mentres que no contexto oposto empregarían o castelán. Por último, os *neofalantes* serían persoas que a pesar de non ter o galego como lingua familiar, empregan este idioma de forma habitual. Segundo Ramallo (2010), “a maioría atópase nas zonas urbanas, tradicionalmente máis castelanizadas e accederon ao galego a través da experiencia educativa”.

Unha vez presentada a tipoloxía, debemos comentar que a selección da lingua familiar como un dos criterios básicos sobre o que asentar a clasificación, no canto da lingua inicial, resulta en certa medida innovadora. Porén, parécenos pertinente dar cabida ao idioma falado no seo familiar e, como se comprobará no apartado 4.1. deste traballo, decidimos ter en conta esta variable para a elaboración da nosa propia proposta tipolóxica dos falantes de galego.

Para concluír este apartado, cómpre remarcar que todos os traballos que presentamos nestas páxinas tratan os perfís *falante nativo* e *neofalante* como categorías estáticas e delimitables mediante variables sociolingüísticas, xa sexa a lingua materna (Frías Conde 2006) ou o cruce entre lingua familiar e lingua habitual (Ramallo 2010).

2.2. Aproximación ao estudo do espazo sociolectal galego

Unha vez feito este breve repaso dos perfís *falante nativo* e *neofalante*, debemos aproximarnos ao estudo do espazo sociolectal galego para comprobar que variedades de lingua se atribúen normalmente a cada categoría e como foron definidas e presentadas esas variedades. Pero esta revisión do espazo sociolectal galego tamén nos permitirá comprobar que variedades tiveron tradicionalmente un maior prestixio social, cales foron consideradas máis auténticas etc., e como comprobaremos nas seguintes páxinas este tipo de cuestións teñen unha gran relevancia na construción das identidades. Así pois, faremos un percorrido polos principais traballos que tratan esta cuestión, aínda que como veremos algúns se centran máis na descrición interna das propias variedades que na súa atribución a grupos sociais e na súa consideración social.

O estudo do espazo sociolectal galego é inaugurado por Álvarez Cáccamo (1989), quen propón abordalo mediante un “contínuum inter-lingüístico galego \longleftrightarrow español” (Álvarez Cáccamo 1989: 284), no que identifica as variedades *galego estándar*, *galego urbano*, *galego interferido*, *español acastado*, *español subestándar* e *español estándar de Galiza*. O propio autor resume este contínuum en tres grandes grupos: (i) “[u]n conjunto de falas coloquiais, fundamentalmente rurais e de uso no ámbito do familiar e do local”; (ii) “[u]n grupo reducido de variedades estándares, de orixe urbana, encetando o seu dinámico desenvolvemento interno e aceptación social en situacións formais”; e (iii) “[u]n conjunto de variedades interferidas galego-español [...] das que se servem principalmente os falantes das zonas periféricas dos núcleos de poboación máis importantes da Galiza” (Álvarez Cáccamo 1989: 285).

Seguindo a Dubert (2002), consideramos un problema que esta proposta vencelle as variedades coloquiais fundamentalmente co mundo rural e as variedades próximas ao estándar cos contextos formais, pois como indica este autor “todo falante debe, cando menos, saber producir textos nunha serie de estilos máis ou menos formais” e “non son poucos os

falantes que en certos contextos informais empregan formas propias do estándar” (Dubert 2002: 18).

Unha segunda proposta de división do espazo sociolectal galego é a elaborada por Monteagudo e Santamarina (1993). Estes autores retoman a idea do contínuum interlingüístico, mais identifican variedades diferentes. A súa proposta identifica concretamente catro variedades estables: o *galego estándar*, o *galego popular*, o *castelán rexional* e o *castelán estándar*; e dúas variedades non estables ou individuais: o *castrapo* e o *chapurrao*. Segundo estes autores, o *galego estándar* sería a variedade empregada polos sectores sociais medios e altos procedentes de espazos urbanos e semiurbanos que posúen un importante compromiso ideolóxico co galego; mentres que o *galego popular* sería empregado fundamentalmente nos espazos urbanos, pero tamén nas vilas por parte dos sectores máis baixos. Vemos, pois, que en xeral esta proposta vencella a variedade estándar a sectores elevados e a un hábitat urbano e a variedade popular, a sectores máis baixos e a un hábitat rural.

Respecto das variedades máis inestables, temos que dicir que o termo *castrapo* se emprega para designar os idiolectos dos galegofalantes que comezan a falar castelán e o termo *chapurrao* se emprega para designar os idiolectos dos galegofalantes, caracterizados normalmente de forma negativa por eles mesmos en base aos seus prexuízos lingüísticos.

Pola súa banda, Regueira (1999), restrinxíndose ao idioma galego, identifica tres variedades lingüísticas no noso espazo sociolectal: o *galego popular*, o *galego estándar* e o *novo galego urbano*. O *galego popular* e o *galego estándar* atribúense, en xeral, aos mesmos estratos sociais que no traballo de Monteagudo e Santamarina (1993); mentres que o novo sociolecto se atribúe a

falantes que carecen de base no galego popular ou que están moi influídos polos modelos fónicos do español, é dicir, [...] falantes procedentes de familias que falan “galego estándar” ou, na súa maioría, español. Maioritariamente son falantes que adoptaron o galego como lingua habitual na adolescencia ou na xuventude, teñen actitudes positivas cara á lingua galega e en moitos casos participan nas reivindicacións de normalización lingüística e na acción política (Regueira 1999: 868).

Como podemos comprobar, o perfil que se debuxa neste fragmento está moi próximo ao que se describía nas páxinas anteriores como prototipo de neofalante, polo que podemos considerar que este novo sociolecto se está atribuíndo concretamente aos membros deste

perfil de falantes. Porén, o propio autor sinala que aqueles novos falantes que posúen unha competencia lingüística suficiente fan un uso xeneralizado da variedade estándar do galego, non desta nova variedade.

Canto aos trazos lingüísticos que identifican cada sociolecto, temos que dicir que o *galego popular* presenta unha fonética caracterizada polo emprego de sete vogais tónicas, a diferenciación clara entre estas e as vogais átonas e, nalgúns casos, mesmo o emprego de subsistemas consonánticos propios como o seseo ou a gheada. A gramática é, en xeral, a mesma que a da variedade estándar, aínda que son frecuentes as particularidades relacionadas con aspectos da morfoloxía flexiva (ex. plurais das palabras rematadas en *-l* ou *-n* etc.) e o léxico caracterízase polo elevado volume de castelanismos históricos e a tendencia a tomar directamente vocábulos desta lingua para se referir ás novas realidades. Este modelo lingüístico é o que posúe a estima social máis baixa, mais tamén é ao que se lle atribúe o trazo da autenticidade lingüística, entendido como a “continuidade coa lingua histórica galega, é dicir, coa que foi herdada a través das xeracións de falantes de galego, que chegou a nós a través da tradición oral e escrita” (Regueira 2012: 195).

O *galego estándar*, pola súa banda, posúe unha fonética moi próxima á do galego popular, a súa gramática é a do modelo do estándar escrito e presenta un léxico coidado, caracterizado pola depuración de castelanismos, a incorporación de cultismos e estranxeirismos etc. Por último, o *novo galego urbano* posúe unha fonética máis próxima á da lingua castelá, mentres que a morfoloxía e o léxico seguen fundamentalmente a variedade estándar. Non obstante, cómpre salientar que a influencia desta lingua se percibe nalgúns aspectos da gramática como a colocación dos pronomes clíticos segundo as regras do castelán ou a non realización de determinadas contraccións propias do galego. En base ao elevado prestixio social do que goza esta nova variedade urbana, Regueira (1999) sinala que mesmo se pode chegar a posicionar como un estándar alternativo.

Pasemos agora a tratar a que posiblemente sexa a proposta de división do espazo sociolectal galego máis complexa, a elaborada por Dubert (2002). En base aos criterios da crioulística, este autor establece un contínuum sociolectal para o galego e outro independente para o castelán, diferenciándose deste modo dos traballos anteriores de Álvarez Cáccamo (1989) e Monteagudo e Santamarina (1993). A lingua teito do primeiro contínuum sería o *galego estándar* e a lingua teito do segundo, sería o *castelán estándar de Galicia*;

conformándose así como os respectivos acrolectos²; mentres que as diversas variedades de mesolectos e basilectos que compoñen ambos *continua*, diferenciados polos seus trazos internos, corresponderían ao chamado *galego popular*. Ademais, este autor seguindo a Regueira (1999) tamén identifica o sociolecto *novo galego urbano*, que define como unha *interlingua fosilizada*.

O termo *interlingua* refírese ós textos producidos por un falante non-nativo dunha lingua.

O termo *fosilización* refírese á presenza continua dun determinado tipo de erros nestes textos; estes erros reflicten o feito de que un falante non-nativo cesa de aprender a segunda lingua (Dubert 2002: 23).

Por último, Monteagudo (2004), partindo do traballo precedente de Monteagudo e Santamarina (1993), reafirmase na necesidade de identificar un único contínuum interlingüístico, cuxos extremos estarían representados polo *galego exemplar* e o *castelán exemplar* respectivamente, sendo posible identificar ademais as variedades: *galego común*, *galego (popular) tradicional*, *galego popular (urbano)*, *castelán vulgar* e *castelán rexional*, alén dos interlectos *castrapo*, *galego chapurreado* e *paragalego* ou *neo-galego urbano*.

Segundo este autor, o *galego popular (urbano)* sería unha variedade fortemente castelanizada empregada por galegofalantes iniciais cun baixo nivel de instrución procedentes das clases populares urbanas ou das clases medias de zonas rurais ou semiurbanas. O *galego (popular) tradicional*, pola súa banda, presentaría un menor grao de influencias castelás e sería empregado fundamentalmente por individuos cun nivel moi baixo de instrución procedentes das clases populares rurais e semiurbanas. O *galego común* sería unha variedade aínda non consolidada, empregada maioritariamente polas clases medias urbanas e semiurbanas, caracterizadas por posuír un elevado nivel de instrución. E, por último, o *galego exemplar* sería unha variedade materializada case exclusivamente na escrita.

Canto aos interlectos, temos que dicir que os tres serían variedades mixtas entre o galego e o castelán. Pero mentres o *castrapo* se atribúe a galegofalantes cun baixo nivel de estudos e o *chapurreado*, a castelanfalantes tamén cun baixo nivel de estudos; o *neo-galego*

² Tomando como referencia a Trask (2000, s.v. *post-creole continuum*), Dubert (2002: 20) identifica o *acrolecto* como “a variedade do crioulo que está máis cerca, ou que posiblemente incluso xa é idéntica, á lingua de prestixio”; mentres que o *basilecto* sería “o crioulo máis puro” e os *mesolectos* as variedades intermedias ente un e outro.

urbano atribúese a castelanfalantes iniciais cun elevado nivel de estudos, mais que non desenvolveron unha aprendizaxe adecuada do galego.

Tendo en conta todos estes traballos e empregando a terminoloxía proposta por Regueira (1999), podemos concluír que o *galego popular* é a variedade que se atribúe normalmente ao perfil *falante nativo* ou *falante tradicional*, a pesar de que tamén se recoñece que estas persoas adoitan empregar o *galego estándar* nos rexistros máis formais. Por outra banda, o *novo galego urbano* atribúese ao perfil *neofalante*, pero tamén se admite que aqueles novos falantes cunhas competencias lingüísticas adecuadas empregarán o *galego estándar*. Ademais, podemos comprobar que o *galego popular* é a variedade que se asocia coa autenticidade do idioma, aínda que tamén é a que posúe unha consideración social máis baixa en comparación co *galego estándar* ou co *novo galego urbano*.

2.3. Lingua e identidade

Posto que o noso traballo pretende aproximarse ao estudo das categorías *falante nativo* e *neofalante* dende unha perspectiva interaccional que nos permita abordalas como identidades, cómpre aclarar a que nos estamos referindo cando empregamos este termo.

A intersección entre lingua e identidade é un complexo campo de estudo que abordan múltiples disciplinas, entre elas a Análise da Conversa, a Sociolingüística Interaccional, a Lingüística Sociocultural ou a Análise Crítica do Discurso (Basanta Llanes 2018). Por suposto, cada unha destas disciplinas conta os seus propios fundamentos e cunha metodoloxía diferente, mais todas coinciden en negar a visión tradicional da identidade “based on an essentialist conception of being” que entende as identidades das persoas como “biologically determined in terms of gender, ethnicity, and other predetermined parameters” (O’Rourke e Ramallo 2018: 96).

A visión de identidade que se segue neste traballo está máis próxima ás teses de Cook-Gumperz e Gumperz (1982: 1), pois estes autores consideran que as identidades non deben ser vistas como biolóxicas e constantes, senón máis ben como “communicatively produced”. Esta premisa básica permítenos comprobar que as identidades non preexisten á interacción, senón que se crean, se desenvolven e se negocian nela. En palabras de Bucholtz e Hall (2005) a identidade debe ser vista como:

a relational and sociocultural phenomenon that emerges and circulates in local discourse context of interaction rather than as a stable structure located primarily in the individual psyche or in fixed social categories (Bucholtz e Hall 2005: 585-586).

Unha vez presentada esta nova concepción da identidade que se vencella directamente co discurso, cómpre aclarar que o presente traballo adopta como marco teórico para estudar as categorías *falante nativo* e *neofalante* como identidades a Lingüística Sociocultural³, un amplo e interdisciplinario campo de estudo que aborda a relación entre a linguaxe, a cultura e a sociedade (Bucholtz e Hall 2005). Propoñemos esta aproximación discursiva aos perfís de falantes, porque consideramos que tratalos como categorías estables e monolíticas perfectamente delimitables mediante unha serie de variables sociolingüísticas comporta unha visión da realidade excesivamente simplista e estática. Así pois, subscribimos totalmente as seguintes palabras de Ramallo (2010: 27):

Nin sempre que alguén se autorrepresenta como falante nativo dunha lingua tivo esa lingua como idioma familiar nin ter unha determinada lingua como idioma familiar significa que se é falante nativo dela. O relevante non é ser nativo ou non, senón se os falantes senten unha determinada lingua como súa, se se consideran falantes expertos, se son recoñecidos como falantes nativos polos demais, se ese é un rol aceptado polos outros, etc. [...]. Como forma de identificación, o falante nativo [e, polo tanto, tamén o falante non nativo] responde máis a unha construción cultural que a unha determinación natural.

Para intentar demostrar que unha aproximación a estes perfís de falantes sería máis produtiva dende unha perspectiva interaccional, imos seguir, como acabamos de indicar, o marco teórico e metodolóxico proposto por Bucholtz e Hall (2005) para estudar a identidade. En primeiro lugar, cómpre destacar que as autoras definen este fenómeno como “the social positioning of self and other” (Bucholtz e Hall 2005: 586). Vemos, pois, que se destaca a importancia non só do propio individuo, senón tamén de todas aquelas persoas participantes na interacción, posto que a emerxencia dunha posición identitaria estará sempre influída polas outras posicións identitarias presentes conversa, primándose así a importancia da intersubxectividade fronte á subxectividade.

³ O resumo entregado a comezos do presente curso académico 2018-2019 na Secretaría do Decanato da Facultade de Filoloxía establecía como marco teórico para o desenvolvemento deste traballo a Sociolingüística Interaccional, mais finalmente optamos por seguir o marco proposto por Bucholtz e Hall (2005) dende a Lingüística Sociocultural, posto que o consideramos máis adecuado para a nosa análise.

Ademais, esta definición de identidade tan ampla permítelles ás autoras integrar ideas de diferentes teorías e disciplinas que tamén abordan este obxecto de estudo. Elas mesmas sinalan que se o seu enfoque ten en conta a Teoría da Acomodación Lingüística (Giles *et al.*, 1991) ou a Teoría da Indexicalidade (Ochs, 1992; Silverstein 1976, 1985) entre outras. Concretamente, o enfoque que elas defenden baséase en cinco principios básicos que pasamos a explicar nas seguintes páxinas.

- **Principio de emerxencia**

Este primeiro principio cuestiona a visión tradicional, presentada ao comezo desta sección, que concibe a identidade como un produto estable e permanente localizado na mente dos individuos. Fronte a esta visión tradicional, Bucholtz e Hall (2005) propoñen tomar do ámbito da Antropoloxía Lingüística a idea de emerxencia e aplicala á identidade, defendendo así a necesidade de concibila como un produto que “emerxe” na interacción. Deste modo, as autoras negan radicalmente a posibilidade de que as identidades preexistan ao discurso.

Con todo, elas mesmas apuntan que é máis doado recoñecer como emerxentes determinados tipos de identidade. Concretamente, sinalan o caso das identidades que emerxen no discurso de persoas cuxo “language use do not conform with the social categories to which they are normatively assigned” (Bucholtz e Hall 2005: 588) e cítanse, entre outros exemplos, o caso das identidades transxénero e das identidades que cruzan barreiras étnicas ou raciais. Tal e como as autoras sinalan, o motivo polo cal é máis doado recoñecer como emerxentes este tipo de identidades é que rachan as asociacións preconcebidas entre o emprego de determinados modelos lingüísticos e trazos sociais ou biolóxicos específicos. Un exemplo desas asociacións preconcebidas podería ser o emprego de pronomes persoais masculinos para se referir a individuos bioloxicamente masculinos.

- **Principio de posicionamento**

O Principio de posicionamento cuestiona outra visión amplamente difundida da identidade, mais esta vez vencellada ás ciencias cuantitativas como pode ser a Sociolingüística Variacionista (Labov 1966). Esta visión, excesivamente reducionista segundo as autoras, concibe a identidade como un conxunto de macrocategorías sociais (ex. sexo, idade, clase social etc.).

Así pois, Bucholtz e Hall (2005) propoñen mediante este principio ampliar a visión tradicional e considerar que a identidade abrangue, alén de macrocategorías sociais como as mencionadas arriba, usos lingüísticos que orientan dimensións máis locais da identidade e roles e orientacións asumidos na interacción polos distintos participantes. Tal e como sinalan as autoras, facendo referencia ao traballo de Labov (1963), o primeiro enfoque permitiu identificar macrotendencias sociolingüísticas, mais é o segundo o que permite estudar “the more nuanced and flexible kinds of identity relations that arise in local contexts” (Bucholtz e Hall 2005: 591).

Por último, as autoras salientan que diferentes posicións identitarias poden emerxer nunha única interacción de forma simultánea e, polo tanto, aqueles estudos que busquen unha comprensión completa da identidade deben integrar todas esas posicións e non primar unhas sobre as outras.

- **Principio de indexicalidade**

Mediante o terceiro principio, Bucholtz e Hall (2005) determinan que a indexicalidade é o mecanismo empregado para a creación das identidades no discurso. Este mecanismo é presentado por elas do seguinte modo:

In identity formation, indexicality relies heavily on ideological structures, for associations between language and identity are rooted in cultural beliefs and values –that is, ideologies– about the sorts of speakers who (can or should) produce particular sorts of language (Bucholtz e Hall 2005: 594)

Como sinalan as autoras, os procesos de indexicalidade desenvólvense nos diferentes niveis de estrutura e uso lingüístico. Así pois, inclúen a mención de categorías identitarias e etiquetas na interacción, que poden variar o seu significado en función dos adxectivos que as acompañen e das secuencias nas que se integren. Pero tamén inclúen procesos pragmáticos inferenciais como as presuposicións e as implicaturas; posturas e roles asumidos polos participantes na interacción, atribuíbles a categorías sociais específicas; e estilos e modelos lingüísticos que se asignan a determinadas persoas e grupos sociais.

Como podemos comprobar, a indexicalidade abrangue unha gran variedade de procesos que actúan a diferentes niveis e cómpre ter en conta todos e cada un deses procesos se desexamos abordar de forma global a emerxencia da identidade.

- **Principio de relación**

Este cuarto principio aséntase sobre a idea de que a identidade é un fenómeno relacional, posto que como indican Bucholtz e Hall (2005: 598): “identities are never autonomous or independent but always acquire social meaning in relations to other available identity positions and other social actors”. As autoras basean este principio sobre tres pares de relacións complementarias que se desenvolven de forma intersubxectiva na interacción: similitude/diferenza, autenticidade/artificialidade e autoridade/deslexitimidade.

Canto ao primeiro par de relacións complementarias, temos que dicir que a similitude se entende como “the fact that in order for groups or individuals to be positioned as alike, they not need [...] be identical, but must merely be understood as sufficiently similar for current interactional purposes” (Bucholtz e Hall 2005: 598); mentres que a outra cara desta relación, a diferenciación, se entende como o feito de que tanto individuos como grupos sociais prefiran enfatizar as súas diferenzas para se poder posicionar na interacción como distintos.

O segundo par de relacións complementarias abrangue os mecanismos empregados polos falantes para reclamar a autenticidade ou a artificialidade das súas diferentes posicións identitarias. Concretamente, a relación de autenticidade céntrase nas “ways in which identities are discursively verified” (Bucholtz e Hall 2005: 601). Cómpre salientar que, ao tratar esta relación, Bucholtz e Hall (2005) poñen de manifesto a importancia da dimensión temporal, posto que consideran que un dos elementos sobre os que se asenta é, precisamente, a vinculación co pasado. A outra cara deste segundo par de relacións sería a artificialidade, que aborda “the ways in which identity is created, fragmented, problematic, or false” (Bucholtz e Hall 2005: 602). Os principais contextos de emerxencia desta relación serían, segundo as autoras, as performances paródicas, as identidades híbridas e as identidades que rachan as expectativas ideolóxicas.

Canto ao terceiro par de relacións complementarias, temos que dicir que a autoridade “involves the affirmation or imposition of an identity through structures of institutionalized power and ideology, whether local or translocal”; mentres que a deslexitimación “addresses the ways in which identities are dismissed, censored, or simply ignored by these same structures” (Bucholtz e Hall (2005: 603).

- **Principio de parcialidade**

Bucholtz e Hall (2005) asentan este derradeiro principio sobre a necesidade de se aproximar ás identidades como realidades parciais e mutables ao longo da interacción, debido á súa importante compoñente relacional, que as fai interaccionar con múltiples factores, entre eles a intencionalidade, o contexto discursivo, as posicións identitarias alleas etc. Tomando as súas propias palabras:

Any given construction of identity may be in part deliberate and intentional, in part habitual and hence often less than fully conscious, in part an outcome of interactional negotiation and contestation, in part an outcome of others' perceptions and representations, and in part an effect of larger ideological processes and material structures that may become relevant to interaction. It is therefore constantly shifting both as interaction unfolds and across discourse contexts (Bucholtz e Hall 2005: 606).

Pois ben, estes cinco principios son os que constitúen o marco proposto por Bucholtz e Hall (2005) para abordar o estudo da identidade. O presente traballo ten en conta os cinco, aínda que se centra fundamentalmente no segundo, o terceiro e o cuarto por ser os que ofrecen unha maior rendibilidade para o estudo das categorías *neofalante* e *falante nativo*.

3. Metodoloxía

Como acabamos de indicar, este traballo toma o marco teórico e metodolóxico proposto por Bucholtz e Hall (2005) dende a Lingüística Sociocultural para intentar demostrar que os perfís *falante nativo* e *neofalante* deben ser tratados como identidades que emerxen e se negocian na interacción, máis que como categorías estancas e invariables que preexisten (Frías Conde 2006; O'Rourke e Ramallo 2013, 2014, 2015; Ramallo 2013).

Para acadar este obxectivo decidimos conxugar dúas abordaxes metodolóxicas diferentes. En primeiro lugar, seguindo a perspectiva da sociolingüística cuantitativa (Labov 1966), deseñamos un cuestionario co propósito de asignar as persoas entrevistadas a un determinado perfil de falantes e delimitar tamén as actitudes e ideoloxías características de cada un deses perfís identificados. Despois, seguindo a perspectiva cualitativa, seleccionamos aleatoriamente seis persoas que responderan de forma heteroxénea ao cuestionario para que participasen en varios grupos de discusión e poder comprobar como se desenvolvía o proceso de emerxencia e negociación das súas identidades como falantes de galego. O obxectivo último de combinar estas dúas abordaxes metodolóxicas era obter un marco de referencia estático que nos permitise identificar distintas categorías de falantes a partir de variables sociolingüísticas e poder comparar, posteriormente, a construción discursiva das identidades de individuos que previamente catalogamos como membros dunha ou doutra categoría.

3.1. O cuestionario

Como acabamos de indicar, o primeiro paso no desenvolvemento deste traballo foi a elaboración dun cuestionario, que estivo composto por dous grandes bloques temáticos: (i) *Experiencia lingüística e usos* e (ii) *Ideoloxías lingüísticas e actitudes*. O primeiro destes bloques estaba destinado a recompilar os datos que nos permitisen establecer posteriormente os distintos perfís de falantes, mentres que o segundo estaba destinado a determinar cales eran as actitudes e ideoloxías lingüísticas manifestadas por cada un deses perfís identificados.

3.1.1. A versión preliminar

Co obxectivo de comprobar a eficacia do cuestionario e detectar posibles confusións ou erros nas preguntas, deseñamos unha versión piloto integrada por 21 cuestións. Este cuestionario

inicial empezaba con sete preguntas previas que procuraban dar conta dos principais datos demográficos dos individuos entrevistados, tales como o sexo, a idade, o lugar de procedencia etc. A continuación, o bloque *Experiencia lingüística e usos*, composto por oito preguntas, buscaba abordar as variables *lingua inicial*, *lingua familiar* e *lingua habitual*, sobre as cales se asenta a nosa proposta tipolóxica de falantes de galego. Pero, ademais, este primeiro bloque tamén daba cabida ao estudo da competencia lingüística e dos usos lingüísticos. Cómpre salientar que para o deseño das preguntas e para a estruturación deste primeiro apartado do cuestionario nos baseamos fundamentalmente na enquisa que presenta o traballo de Tomé Lourido (2018), no que se estuda o procesamento da fala bilingüe en suxeitos neofalantes.

O estudo da variable *lingua inicial* é moi complexo, sobre todo nunha sociedade bilingüe como a nosa. Así pois, a lingua que o individuo recibe na infancia do seu ambiente familiar e a que acaba adquirindo finalmente por influencia de axentes externos pode non ser a mesma (MSG-04). O noso interese era coñecer o idioma que o individuo manifesta como primeira lingua, independentemente de que esta fose ou non a que lle transmitira o seu ambiente familiar, pois noutro lugar do cuestionario indagábase especificamente sobre iso. Concretamente, a variable *lingua familiar* tratábase ao preguntar polos antecedentes lingüísticos familiares (remontámonos á xeración dos avós) e tamén cando preguntabamos pola lingua que empregaban as persoas entrevistadas para se comunicar cos seus familiares máis próximos.

No que respecta á *lingua habitual*, decidimos non só dar cabida ao idioma habitual do presente, senón tamén aos posibles cambios que se tiveran rexistrado nesta variable ao longo da vida dos enquisados, seguindo neste sentido o, xa mencionado, traballo de Tomé Lourido (2018). Cómpre aclarar ademais que neste apartado se contemplan todas as posibles respostas que se poderían dar nunha sociedade bilingüe como a galega, aínda cando o cuestionario estaba pensado para galegofalantes. Isto responde ao intento de minimizar na medida do posible o efecto da *desexabilidade social*, fenómeno distorsionador segundo o cal un “informante tende a responder o que xulga que se espera que responda máis que o que realmente pensa” (Casares *et al*, 2003: 52).

Por outra banda, as competencias lingüísticas das persoas entrevistadas abordámolas tanto dende o punto de vista do galego e do castelán, como dende outras posibles linguas, continuando así na liña de intentar reducir o efecto da *desexabilidade social*. Por último, a

pregunta de usos lingüísticos contiña as cuestións relacionadas cos usos lingüísticos familiares, as cales xa referimos, alén doutras situación comunicativas, extraídas do cuestionario de Tomé Lourido (2018), pois pretendíamos contraponer contextos familiares con outros máis formais e situacións privadas con outras do ámbito público.

O segundo bloque estaba integrado por sete preguntas que buscaban profundar no terreo das ideoloxías e das actitudes lingüísticas dos individuos enquisados. Por este motivo, as cuestións eran de carácter máis aberto e procurábase en todos os casos a xustificación das respostas que se daban. Se ben o primeiro apartado do cuestionario se baseaba na enquisa elaborada por Tomé Lourido para a súa tese de doutoramento, este último apartado tomaba como punto de referencia o traballo de Padín Álvarez (2017), no cal se procura ofrecer unha aproximación ao estudo dos neofalantes na era dixital, empregando como mecanismo de produción de datos a entrevista semidirixida. Concretamente, para o deseño deste segundo bloque centrámonos nos apartados “Competência linguística, legitimidade, autoridade, autenticidade” e “Ideologías linguísticas” da entrevista semidirixida deseñada por Padín Álvarez (2017).

Así pois, aproximámonos ao terreo das ideoloxías relacionadas co estándar e coa corrección lingüística, inquirindo se as persoas enquisadas falaban galego correctamente e mesmo se consideraban que falalo correctamente era importante. Pero, alén disto, tamén abrangamos o terreo da autenticidade lingüística, entendida no sentido de Regueira (2012), propoñendo a autoavaliación da variedade empregada por cada individuo.

Por outra banda, demos cabida á percepción das actitudes, tanto dos falantes nativos cara aos neofalantes como dos neofalantes cara aos falantes nativos, para estudar as representacións que cada grupo tiña do outro. Finalmente, o cuestionario remataba poñendo a vista no futuro e interesándose polo papel que os neofalantes poderían desenvolver no proceso de normalización dunha lingua minoritaria e minorizada como é a nosa.

Este cuestionario piloto obtivo un total de 10 respostas que nos permitiron comprobar que algunhas cuestións precisaban dun abano de contestacións máis amplo, posto que o que ofreciamos non daba cabida á diversidade lingüística existente. Concretamente, a pregunta que inquiría sobre a variable *lingua inicial* unicamente contemplaba as opcións galego e castelán. De modo que dúas das persoas que cubriron o cuestionario piloto se viron obrigadas a seleccionar unha das opcións a pesar de que no seu caso aprenderan ambas linguas ao mesmo tempo (bilingües iniciais). No que respecta á pregunta relacionada coa variable *lingua*

habitual, o abano de respostas desta versión inicial do cuestionario unicamente daba cabida a un ou outro idioma cando se preguntaba polos cambios de lingua que se tiñan rexistrado ao longo da vida. Pero as mesmas dúas persoas tamén nos transmitiron que o abano de respostas era demasiado reducionista, o cal lles impedía reflectir debidamente as particularidades da súa situación sociolingüística.

Alén destes dous aspectos, o cuestionario piloto tamén nos permitiu detectar que tratar de medir o nivel de coñecemento das linguas estranxeiras seguindo o *Marco Común Europeo de Referencia para as linguas* (MCER) era demasiado traballoso, pois na maioría dos casos as persoas sinalaban que non coñecían máis linguas que o castelán e o galego, aínda sendo falso, para evitar ter que especificar posteriormente que nivel posuían.

3.1.2. A versión definitiva

Como xa indicamos, o cuestionario que estivemos bosquejando até agora era a versión inicial. Porén, na versión definitiva coa que traballamos (Anexo I, páxs.63-71) corriximos os problemas detectados. Así pois, ampliamos o abano de respostas da pregunta relacionada coa variable *lingua inicial* (cuestión 8), para dar cabida á posibilidade de que alguén aprendese a falar galego e castelán á vez (bilingüismo inicial); e ampliamos tamén as posibles respostas que se ofrecían para representar os cambios na variable *lingua habitual* (cuestión 9) establecendo unha especie de contínuum mediante a incorporación das opcións “falar máis galego” e “falar máis castelán”, no canto de ofrecer unicamente a posibilidade de escoller entre unha ou outra lingua. Finalmente, tamén se reformulou a pregunta relacionada co dominio de linguas estranxeiras, eliminado o apartado no que solicitaba marcar o nivel de coñecemento das linguas segundo o MCER. Os demais aspectos do cuestionario permaneceron inalterados.

Esta versión final foi distribuída en soporte electrónico entre os alumnos da Facultade de Filoloxía, coa axuda da profesora Elisa Fernández Rei. Porén, non tardamos moito en decatarnos de que as respostas presentaban un elevado grao de homoxeneidade, que dificultaría acadar o obxectivo fundamental para o cal fora deseñado o cuestionario: a identificación de diferentes perfís de falantes e a delimitación das súas principais características. Por iso, decidimos ampliar os límites de difusión do cuestionario, de modo que estendemos a súa distribución a outras facultades e mesmo recibimos algunhas respostas de alumnos de bacharelato dalgúns institutos, até obter un total de 140 respostas.

Dito isto, podemos concluír que as persoas enquisadas para este estudo foron mozos e mozas novos, de entre 16 e 30 anos. A maioría delas con estudos secundarios rematados e cursando os estudos superiores, fundamentalmente dentro do ámbito das Humanidades. No que respecta ao tipo de hábitat, o feito de que o cuestionario fose distribuído na súa meirande parte a través das facultades, permitiunos chegar con relativa facilidade tanto a zonas urbanas como rurais. Na táboa que presentamos a continuación pódese consultar o número de respostas e a porcentaxe que representan sobre o total segundo as variables sexo, idade, nivel de estudos e tipo de hábitat.

Sexo	Mulleres	101	(72.1%)
	Homes	39	(27.9%)
Idade	Tramo de idade 1 (entre 16-20 anos)	62	(44.3%)
	Tramo de idade 2 (entre 21-25 anos)	60	(42.9%)
	Tramo de idade 3 (entre 26-30 anos)	18	(12.8%)
Nivel de estudos	Estudios secundarios	112	(80.0%)
	Formación profesional	8	(5.7%)
	Estudios superiores	20	(14.3%)
Tipo de hábitat	Menos de 5 000 habitantes	19	(13.6%)
	Entre 5 001 e 20 000 habitantes	42	(30.0%)
	Entre 20 001 e 50 000 habitantes	23	(16.4%)
	Máis de 50 001 habitantes	56	(40.0%)

Táboa 2. Resumo do perfil sociodemográfico dos individuos enquisados.

3.2. O corpus conversacional

Para desenvolver a segunda parte do traballo, decantámonos pola perspectiva cualitativa, empregando como técnica de produción de datos o grupo de discusión. Seleccionamos este método por considerar que era a mellor forma de producir conversa espontánea que nos permitise posteriormente analizar os procesos de emerxencia e negociación das identidades dos participantes como falantes de galego.

Con este obxectivo, organizamos tres grupos tomando como variable de control os perfís de falantes que identificamos a partir do cuestionario xa presentado. Tanto estes perfís

de falantes como os parámetros empregados para a súa delimitación se presentan detalladamente no punto 4.1. deste traballo.

Dous dos grupos organizados foron homoxéneos, é dicir, estiveron integrados unicamente por persoas que compartían o mesmo perfil lingüístico: neofalantes (*Grupo 1*) e falantes nativos (*Grupo 2*); mentres que o grupo restante foi heteroxéneo, é dicir, contou coa participación de representantes de ambos os dous perfís de falantes (*Grupo 3*). Os grupos homoxéneos estiveron integrados por tres membros, mentres que o grupo heteroxéneo contou coa participación de catro persoas, dúas de cada un dos grupos anteriores, como se recolle na seguinte figura:

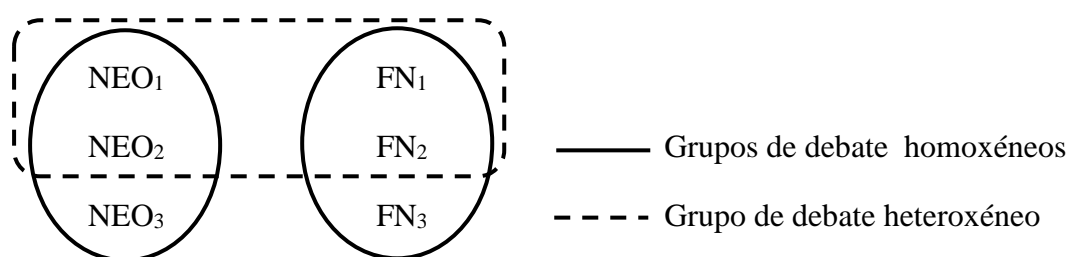

Figura 1. Delimitación dos grupos de debate.

Co obxectivo de garantir o anonimato dos participantes, decidimos substituír os seus nomes reais polas etiquetas presentadas na Figura 1. Porén, cómpre ofrecer algúns datos relevantes sobre eles:

- Neofalante 1 (NEO₁): moza de 18 anos, nacida nun concello rural da comarca de Pontevedra. Chegou a Santiago este ano para estudar Lingua e Literatura galegas. A súa familia está composta por falantes tradicionais, pero os seus pais sempre empregaron o castelán para dirixirse a ela, non así os seus avós, con quen mantén unha estreita relación.
- Neofalante 2 (NEO₂): moza de 25 anos, nacida no rural da comarca da Coruña, que se trasladou coa súa familia á cidade nos primeiros anos de vida. Actualmente está a desenvolver estudos de doutoramento na Facultade de Filoloxía da USC. A súa nai non é galega, motivo polo cal tivo o español como lingua familiar, a pesar de que o seu pai era falante tradicional de galego.
- Neofalante 3 (NEO₃): moza de 21 anos, nacida na área metropolitana da comarca de Vigo, que tamén está a estudar Lingua e Literatura galegas en Santiago. Procede dunha familia castelanfalante e as súas redes de amizades están construídas fundamentalmente por outros castelanfalantes.

- Falante nativo 1 (FN₁): moza de 24 anos, procedente da comarca de Arzúa, que tamén está desenvolver os estudos de Lingua e Literatura galegas en Santiago, ao igual que os demais falantes nativos. Criouse no seo dunha familia galegofalante e medrou nun ambiente galegófono.
- Falante nativo 2 (FN₂): mozo de 20 anos, procedente do rural da comarca bergantiñá. Presenta as mesmas características lingüísticas que FN₁.
- Falante nativo 3 (FN₃): mozo de 21 anos procedente do rural ourensán. Comparte as características lingüísticas de FN₁ e FN₂.

Todos os participantes nos grupos de discusión cubriran anteriormente a enquisa sociolingüística que se presentou no apartado anterior. Ademais, o feito de que todos eles fosen estudantes da Facultade de Filoloxía da USC condicionou a elección do lugar no que se realizaron as gravacións: unha sala da biblioteca da dita facultade, entorno coñecido e familiar para todas as persoas participantes. Coa elección deste espazo común, pretendiamos minimizar o importante condicionamento que supón ser gravado sabendo que os materiais recollidos serán analizados posteriormente.

Debemos salientar que as gravacións se realizaron sen a miña presenza, pois unicamente intervín no inicio de cada unha delas para presentar o tema proposto e facer as aclaracións pertinentes. A continuación, abandonei a sala co obxectivo de favorecer a naturalidade das interaccións espontáneas e interferir o mínimo posible no desenvolvemento da conversa.

3.2.1. Proposta temática e duración

Para a estimulación da conversa propúñase unha reflexión aberta a partir do seguinte par de enunciados: A) *o xueves teño que ir ver a miña abuela que rompeu unha mao* e B) *o xoves teño que ir a ver a miña avoa que rompeu unha man*. A primeira oración, atribuíble normalmente aos falantes nativos, presenta un par de castelanismos léxicos (*jueves* e *abuela*) e unha forma dialectal (*mao*), que identifica ao interlocutor xeograficamente como membro do Bloque Central ou do Oriental. Pola súa banda, a oración B está construída seguindo a norma estándar, agás pola introdución da preposición *a* como elemento de unión na perífrase temporal prospectiva *ir + infinitivo*. Incluímos esta particularidade por ser un elemento bastante caracterizador das variedades que normalmente empregan os novos falantes de galego (González González 2008: 368).

A partir destes enunciados búscase a identificación de cada persoa cun ou outro, pero tamén valoracións lingüísticas sobre os grupos de falantes aos que lles atribuirían cada oración. O obxectivo era descubrir como os distintos falantes de galego constrúen e negocian a súa identidade para poder comparar logo estes resultados cos que nos ofrece a enquisa.

No que respecta á duración das gravacións, o tempo aproximado que se lles indicaba aos participantes no inicio de cada conversa era de 20 minutos. Aínda que finalmente o grupo homoxéneo de falantes nativos rematou antes, mentres que os outros dous se alongaron en maior ou menor medida (Táboa 3, páx. 29). Como resultado obtivemos un corpus de aproximadamente 76 minutos.

3.2.2. Transcrición

Unha vez realizadas as gravacións, iniciamos o proceso de transcrición mediante o programa informático *Elan*⁴, que permite o aliñamento do audio con distintas liñas de anotación textual. Para desenvolver esta tarefa tomamos como referencia os criterios de transcrición que se empregan no proxecto CORILGA (Dopazo Entenza 2018), desenvolto polo Instituto da Lingua Galega (ILG) baixo a dirección do profesor X. L. Regueira. Esta decisión responde a dous motivos fundamentais: (i) consideramos que son uns criterios adecuados para a nosa análise, posto que non son excesivamente exhaustivos pero si fieis á lingua oral e (ii) o corpus conversacional elaborado para este traballo formará parte do proxecto CORILGA, polo que o emprego dos mesmos criterios facilitará a súa posterior incorporación á base de datos. Con todo, cómpre aclarar que nalgúns casos diferimos deses criterios de transcrición. Concretamente decidimos representar as pronuncias con seseo e gheada seguindo a ortografía correspondente, posto que son fenómenos dialectais relevantes na construción discursiva da identidade.

Por último, debemos salientar que a transcrición do material gravado non foi total, posto que se omitiron as partes iniciais de aclaracións e tamén a parte final do *Grupo 1* para equilibrar os tempos cos outros dous grupos de debate.

⁴ Para máis información sobre o programa consúltase a páxina <<http://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>>.

	Tempo de gravación (mins)	Transcripción (mins)
Grupo 1	32.45	20.05
Grupo 2	16.03	15.25
Grupo 3	27.44	27.04
Total	76.32	62.34

Táboa 3. Tempos de gravación e transcripción.

4. Análise dos datos

4.1. Delimitación dos perfís de falantes

A continuación, presentamos as respostas obtidas a partir do primeiro bloque do cuestionario presentado no apartado 3.1. deste traballo, *Experiencia lingüística e usos*. Concretamente, a presente sección aborda as variables *lingua familiar*, *lingua inicial* e *lingua habitual*, posto que son as que tivemos en conta para a delimitación dos perfís de falantes. A táboa que mostramos a continuación recolle o cruce entre estes tres ítems:

Lingua familiar Lingua inicial Lingua habitual	Galego			Castelán			Total
	Galego	Castelán	Ambas	Galego	Castelán	Ambas	
Sempre galego	28	-	7	-	13	3	51
Máis galego	6	-	5	-	12	4	27
Máis castelán	1	-	2	-	13	15	31
Sempre castelán	-	-	-	-	10	5	15
As dúas por igual	7	-	4	-	4	1	16
Total	42	-	18	-	52	28	140

Táboa 4. Cruce entre as variables *lingua familiar*, *lingua inicial* e *lingua habitual* (número de respostas).

Como podemos comprobar, a lingua inicial e a lingua familiar coinciden naqueles casos nos que as persoas declaran ter aprendido a falar en galego e castelán. Mais cando os individuos se identifican como bilingües iniciais, é posible diferenciar entre aqueles que declaran ter como lingua familiar o galego e aqueloutros que declaran ter o castelán. Ademais, podemos comprobar que o noso cuestionario foi respondido maioritariamente por individuos procedentes de familias castelanfalantes, categoría representada na súa meirande parte por persoas que se declaran castelanfalantes iniciais, pero tamén por bilingües iniciais.

Por outra banda, o cruce entre as variables *lingua inicial* e *lingua habitual* permítenos comprobar que a maior parte das persoas que se identifican como galegofalantes iniciais declaran ser usuarios habituais desta mesma lingua, xa sexa de forma total ou maioritaria (34 individuos). A situación de mudanza lingüística cara ao castelán está escasamente

representada nas nosas respostas, pois unicamente se rexistra un caso tendo en conta a variable *lingua inicial* e tres tendo en conta a variable *lingua familiar*. Non obstante, obsérvase un maior número de respostas de individuos que a pesar de se identificar como galegofalantes iniciais declaran empregar por igual ambas as linguas (7 persoas).

Alén disto, destaca o feito de que case a metade das persoas que se adscriben ao grupo dos castelanfalantes iniciais abandonan esta lingua en favor do galego (25 individuos); mentres que unicamente 23 declaran manterse fieis á súa lingua inicial e só 4 se identifican como bilingües habituais. Canto ás persoas que se adscriben ao grupo dos bilingües iniciais, podemos comprobar que 22 declaran ser castelanfalantes habituais, mentres que unicamente 19 se declaran galegofalantes habituais e tan só 6 afirman empregar ambas linguas por igual.

En base a estes datos, elaboramos a nosa proposta de clasificación dos falantes de galego tomando en consideración as tres variables que xa citamos, pois entendemos que os datos que nos ofrece a *lingua inicial* se deben complementar cos que nos ofrece a *lingua familiar* para contrastar ambos posteriormente coa *lingua habitual*. Como se indicou no apartado 2.1. deste traballo, a única proposta tipolóxica dos falantes de galego que existe até o momento é a elaborada por Ramallo (2010), que toma como criterios de clasificación as variables *lingua familiar* e *lingua habitual* para identificar de forma clara e precisa todos os falantes de galego que integran a nosa sociedade. Porén, o noso obxectivo non é elaborar unha clasificación na que estean representados todos os tipos de falantes de galego (sabemos que non sería posible debido ao carácter parcial da nosa mostra), senón delimitar os perfís de falantes que identificamos a partir das respostas obtidas mediante o cuestionario, e para isto consideramos suficiente tratar as variables *lingua inicial*, *lingua familiar* e *lingua habitual*.

En primeiro lugar, identificamos o perfil *falante nativo*, composto por persoas que se declaran galegofalantes iniciais ou bilingües iniciais, pero que nun caso ou noutro tiveron como lingua familiar o galego. A variable *lingua habitual* permítenos identificar dous subgrupos dentro deste primeiro perfil: (i) persoas que manteñen a súa lingua familiar e (ii) persoas que a desprazan en favor do castelán. Porén, decidimos neste caso outorgarlle un maior peso á variable *lingua familiar* que á variable *lingua habitual*, e falar en xeral do perfil *falante nativo*.

En segundo lugar, identificamos o perfil *falante ocasional*, composto por persoas que se declaran castelanfalantes iniciais ou bilingües iniciais, pero que en ambos os dous casos presentan como lingua familiar o castelán. En consonancia, é este o seu idioma habitual, a

pesar de que en determinadas ocasións afirman facer uso do galego. A partir das súas respostas sobre os usos lingüísticos non é posible identificar un patrón claro para o emprego desta lingua, pero supoñemos que se dá naqueles contextos nos que predomina como lingua vehicular, tal e como indica Ramallo (2010) cando describe este grupo de falantes.

En terceiro lugar, distinguimos o perfil *falante bilingüe funcional*, integrado por persoas que se identifican como castelanfalantes iniciais ou bilingües iniciais, pero que tanto nun caso coma no outro presentan como idioma familiar o castelán. A variable *lingua habitual* permítenos comprobar que todos os membros que conforman este perfil declaran empregar habitualmente galego e castelán.

Por último, o perfil *neofalante* está integrado por persoas que se identifican como castelanfalantes iniciais ou bilingües iniciais, pero cuxa lingua familiar é o castelán, tanto nun caso coma no outro. Porén, estas persoas decidiron conscientemente mudar os seus hábitos lingüísticos de modo que na actualidade se expresan só ou maioritariamente en galego. As respostas ao cuestionario permítenos comprobar que a dita mudanza se produce normalmente a partir da adolescencia e que está motivada, na maior parte dos casos, pola concienciación respecto da situación sociolingüística na que se atopa o galego.

Unha vez presentados os diferentes perfís de falantes de galego que identificamos, recollemos na seguinte táboa o índice de respostas que presenta cada un segundo o cuestionario. Cómpre salientar que se inclúe unha categoría chamada *falantes monolingües de castelán*, posto que está representada nas respostas, pero ao estar integrada por persoas que declaran falar exclusivamente castelán sitúase fóra do noso obxecto de estudo.

	Número de respostas (%)	L. inicial (%)			L. familiar (%)		L. habitual (%)				
		Gal.	Cast.	Ambas	Gal.	Cast.	Sempre gal.	Máis gal.	Máis cast.	Sempre cast.	Ambas
F. nativos	42.8	68.3	-	31.7	100.0	-	58.3	16.7	5.0	-	20.0
F. ocasionais	20.0	-	46.4	53.6	-	100.0	-	-	100.0	-	-
F. bilingües funcionais	3.6	80.0	20.0	35.3	-	100.0	-	-	-	-	100.0
Neofalantes	22.9	-	78.1	21.9	-	100.0	50	50	-	-	-
F. monolingües de castelán	10.7	-	66.7	33.3	-	100.0	-	-	-	100	-

Táboa 5. Porcentaxes dos perfís de falantes identificados en relación cos ítems empregados para a clasificación.

4.2. Ideoloxías lingüísticas e actitudes asociadas a cada perfil

A continuación, presentamos unha revisión das actitudes e ideoloxías lingüísticas asociadas a cada un dos perfís de falantes que acabamos de delimitar, baseada nas respostas obtidas a partir do segundo bloque do cuestionario. Así pois, trataremos, por unha banda, a autoavaliación da variedade empregada por cada persoa en base ao criterio da corrección lingüística e en base ao criterio da autenticidade, ambos puramente subxectivos, posto que responden a “concepcións ideolóxicas sobre a lingua e a sociedade” (Regueira 2012: 188). Pola outra banda, abordaremos tamén a percepción que os falantes nativos teñen dos novos falantes e viceversa, así como a importancia deses novos falantes no porvir do idioma.

A táboa que presentamos a continuación recolle os datos obtidos sobre autoavaliación lingüística das persoas enquisadas en base aos criterios da corrección e da autenticidade. Ademais, tamén se representa a percepción dos individuos sobre a necesidade de empregar a lingua de forma “correcta”.

	Autoavaliación positiva da autenticidade lca. (%)	Autoavaliación positiva da corrección lca. (%)	Necesidade da corrección lca. (%)
F. nativos	83.3	71.7	58.3
F. ocasionais	52.0	50.0	64.3
F. bilingües Funcionais	40.0	40.0	20.0
Neofalantes	40.6	65.6	81.2

Táboa 6. Ideoloxías lingüísticas

A táboa permítenos comprobar que o perfil lingüístico que posúe unha autovaloración máis positiva de si mesmo é o integrado por falantes nativos. Así pois, o 83.3% dos seus membros considera que emprega unha variedade de galego “auténtica”, argumentando maioritariamente que é unha herdanza familiar recibida de pais e avós. Non obstante, tamén son frecuentes as respostas que vencellan a autenticidade lingüística cunha determinada área xeográfica, manifestando deste modo unha ideoloxía local. Nalgunhas ocasións, mesmo se alude a trazos dialectais característicos, como poden ser o seseo ou a gheada, para identificar unha determinada variedade como “auténtica”. Unha porcentaxe menor de falantes nativos,

pero tamén moi elevada, considera que fala galego de forma “correcta”⁵, mais cando se pregunta se realmente esta é unha práctica necesaria a porcentaxe redúcese aproximadamente en trece puntos.

Pola súa banda, o perfil *falante ocasional* presenta unha autopercepción máis negativa de si mesmo respecto da corrección lingüística en galego, o cal é comprensible posto que como xa se indicou está integrado por persoas que usan maioritariamente a lingua castelá. Así pois, a metade dos integrantes deste perfil considera que non é capaz de falar galego “correctamente”, pois declara detectar eivas nos distintos niveis da lingua. Non obstante, unha porcentaxe significativamente máis elevada, o 64.3%, considera que si é importante empregar a lingua de forma “correcta”. No que se refire á autenticidade lingüística, vemos que o 52.0% dos falantes ocasionais considera que a variedade que emprega é “auténtica”, mais podemos comprobar que este grupo non argumenta a autenticidade do mesmo modo que os falantes tradicionais. Así pois, a xustificación que se percibe maioritariamente nas súas respostas é que calquera variedade é auténtica polo simple feito de ser empregada por alguén, tal e como se aprecia nestas contestacións: “[c]onsidero que calquera xeito persoal de falar unha lingua é auténtico” ou “[t]odas as variantes posibles dunha lingua son “auténticas” e igualmente válidas”.

Os membros do perfil *falante bilingüe funcional* son os que presentan unha peor autoavaliación de si mesmos tanto respecto da autenticidade como respecto da corrección lingüística, o cal debemos pór en relación coa súa procedencia de familias castelanfalantes. Ademais, podemos comprobar que os membros deste perfil tamén son o que lles outorgan unha menor importancia a empregar a lingua de forma “correcta”, pois para a maioría deles o verdadeiramente relevante semella ser empregala, independentemente da corrección coa que se faga.

Por último, a análise do perfil *neofalante* amósanos que o 65.6% dos membros deste grupo considera que emprega a lingua galega de forma “correcta”⁶. Non obstante, un vinte e cinco por cento máis opina que é importante empregala de forma “correcta”. Vemos pois que

⁵ A xustificación máis común entre os falantes nativos que consideran non falar galego de forma correcta é a incorporación de castelanismos ao seu discurso. Vemos pois que se manifesta unha tensión clara entre a corrección e a autenticidade lingüística.

⁶ A maioría das persoas que opinan o contrario vencellan a incorrección coa influencia que aínda posúen do seu idioma materno nos diferentes niveis lingüísticos.

este perfil é o que lle outorga unha maior importancia á corrección lingüística, o cal debemos pór en relación co elevado nivel de concienciación lingüística que posúen respecto da situación do idioma, tal e como reflicten as súas respostas ao cuestionario. Recordemos que este é un dos motivos principais polo cal os neofalantes deciden cambiar de lingua habitual. Así pois, o argumento máis frecuente que se emprega para xustificar a importancia da corrección lingüística é asegurar a supervivencia do galego como lingua independente, evitando así un posible proceso de dialectalización que converta o noso idioma nunha variedade do castelán. Fronte a isto, pódese observar que unicamente o 40.6% dos membros que integran este perfil define a súa variedade como “auténtica” atendendo, na maior parte dos casos, á similitude que presenta co estándar e tamén ao seu proceso de aprendizaxe da lingua (fronte á adquisición que desenvolveron os falantes nativos). A este respecto, paréceme ilustrativa a declaración dunha rapaza que se identifica como “non galegomamante”.

Pasemos agora a analizar a valoración das actitudes que os falantes nativos manifestan cara aos neofalantes e viceversa. Na seguinte táboa presentamos os datos que nos ofrecen as respostas ao noso cuestionario.

	Actitudes positivas f. nativos > neofalantes (%)	Actitudes positivas neofalantes > f. nativos (%)
F. nativos	66.7	73.3
Neofalantes	65.6	93.7

Táboa 7. Actitudes que os falantes tradicionais manifestan cara aos neofalantes e viceversa.

Podemos comprobar que a tendencia xeral nos dous perfís de falantes implicados é o predominio de actitudes positivas en calquera das direccións (falantes nativos > neofalantes, neofalantes > falantes nativos), aínda que as porcentaxes son moito máis elevadas no segundo caso. Isto é especialmente claro no relativo á percepción dos propios neofalantes, pois o 93.7% dos membros deste grupo valora positivamente as súas actitudes cara aos falantes nativos, aos cales recoñecen tomar como referentes en moitas ocasións. Nalgúns casos, mesmo se menciona unha certa “envexa” cara a eles, polo feito de adquiriren o galego na casa. Porén, tan só o 65.6% dos novos falantes valora igual as actitudes que os falantes nativos manifestan cara a eles, pois xulgan que poden chegar a ser demasiado esixentes no que se refire ás valoracións sobre a súa calidade lingüística, concepto que como xa sinalamos

non é posible identificar mediante criterios lingüísticos, posto que é puramente subxectivo (Regueira 2012).

Pola súa banda, os falantes nativos tamén consideran que as actitudes positivas predominan no sentido neofalantes > falantes nativos. Así opina o 73.3% das persoas que integran este perfil, baseándose na mesma premisa que os propios neofalantes, é dicir, a consideración de que son tratados como un modelo a imitar. Porén, só o 66.7% considera que as actitudes positivas se rexistran no outro sentido, pois un importante número de respostas asocia os novos falantes coa perda da autenticidade do idioma e coa falta de calidade lingüística, como xa sinalamos.

4.3. Análise do corpus conversacional

Unha vez tratados os resultados da enquisa e delimitados os perfís de falantes, imos abordar o estudo das conversas que se levaron a cabo entre tres persoas que identificamos como membros do perfil *falante nativo* e outras tres que identificamos como membros do perfil *neofalante* segundo a tipoloxía presentada no apartado 4.1. Como xa indicamos, a análise que desenvolvemos baséase no marco teórico e metodolóxico proposto por Bucholtz e Hall (2005) e ademais aborda de forma conxunta os tres grupos de discusión organizados, aínda que se centra fundamentalmente no grupo mixto por estar integrado por representantes de ambos perfís e ofrecer unha maior confrontación identitaria.

4.3.1. Adscrición ás categorías identitarias *falante de galego tradicional* ou *neofalante*

Cómpre comezar esta análise prestando atención ás etiquetas que empregan os participantes dos grupos de discusión para se autoidentificar e tamén para identificar ás demais persoas que están presentes, posto que segundo o Principio de indexicalidade (Bucholtz e Hall 2005) é a forma máis clara de construír interaccionalmente as identidades. O Extracto 1 que presentamos na seguinte páxina, pertencente á conversa mixta, permítenos comprobar que dende o primeiro momento se introducen as etiquetas *falante de galego tradicional* e *neofalante* co obxectivo de que cada participante se identifique cunha ou con outra.

- FN₁: vale | pois: sería ben que dixerámos si somos falante:s de galego
 2 tradicionais ou | [neo]falantes | ¿non? | [para::] ||
 FN₂: [si] ||
 4 NEO₂: [vale] | si eu son neofalante ||
 NEO₁: eu tamén ||
 6 FN₂: [eu] ||
 FN₁: [eu] son falante de galego tradi[cional] ||
 8 FN₂: [eu tra]dicional::: | <0.6> de duro ||
 NEO₂: (risas) ||
 10 FN₁: bueno | (INH) entón destas frases de aquí vós nun | normalmente || estades
 falando por exemplo agora aquí con nós | <0.5> e ¿que frase diríades? ||
 12 NEO₂: {<asentimento> hum} ||
 FN₁: ¿diríade::s | (INH) {<dúbida> e:} “o xueves teño que ir ver a miña avoa |
 14 que rompeu unha mao” ou | “o xoves teño que ir ver a miña avoa que
 rompeu unha man”? | unha [man] ||
 16 NEO₂: [eu dirí]a a seguin# a segunda ||
 NEO₁: eu | {<dúbida> m:} máis tirando á segunda pero tampouco completamente |
 18 eu diría | “xoves teño que ir mirar a miña avoa | que rompeu unha man” ||
 FN₁: vale | {<dúbida> e} eu ao contrario | eu diría a primeira ||
 20 NEO₂: (risas) ¿ti tamén? ||
 FN₂: foi o que <tose> | o que comentábamos antes | os tradi# os falantes tradicionais
 22 | que a nós sáe+nos máis natural | a primeira ||

Extracto 1. Conversa mixta.

En primeiro lugar, debemos destacar que é FN₁, unha representante do perfil *falante nativo*, quen introduce as etiquetas e tamén quen solicita que cada participante se identifique cunha ou con outra, apoiada por FN₂. Como se expón no apartado 2.1. deste traballo os falantes nativos adoitan asumir o rol de falantes lexítimos e un dos atributos asociados a este rol é a autoridade sobre a lingua e sobre os seus usuarios (O'Rourke e Ramallo 2011), que neste caso se manifesta solicitando xustamente que cada participante se adscriba a unha categoría identitaria.

Como resultaría esperable, NEO₁ e NEO₂ adscribíense á categoría *neofalante*, mentres que FN₁ e FN₂ se adscriben á categoría *falante de galego tradicional*. Cómpre destacar a intervención de FN₂ na liña 8, posto que constitúe unha reafirmación da súa condición de falante de galego tradicional ou nativo, a cal debemos pór en relación coa presenza das neofalantes, pois na conversa homoxénea que se desenvolvera anteriormente entre falantes nativos non se detecta ningunha reafirmación deste tipo.

Pero ademais da introdución das etiquetas, este primeiro extracto amósanos que FN₁ tamén lles pide a NEO₁ e a NEO₂ que indiquen cal dos enunciados propostos para estimular o debate empregarían para falar cos ela e con FN₂ nun contexto distendido. Vemos, pois, que

dende o inicio esta participante asume claramente un rol de autoridade, que como teremos oportunidade de comentar se mantén ao longo da conversa mixta.

Cómpre salientar que este exercicio que solicita FN₁ aparentemente inocuo non o é tanto, pois como expuñamos na sección 3.2.1. os enunciados propostos trataban de emular a fala espontánea dun falante nativo e dun neofalante respectivamente. Así pois, cando os participantes se identifican cun ou con outro enunciado están constatando a súa pertenza á un ou outro perfil de falantes.

A resposta das participantes inquiridas é distinta. NEO₂, pola súa banda, preséntase sen ningún tipo de reparo como unha neofalante que efectivamente emprega unha variedade próxima ao estándar galego mais interferida no plano gramatical polo español. Pero NEO₁ amosa un comportamento claramente diferente, pois declara non sentirse identificada por completo con ningún dos enunciados, a pesar de que si reconece unha maior afinidade co segundo que co primeiro. Esta situación obrígaa a presentar ante as demais persoas que están a participar na conversa un enunciado diferente que si represente a súa identidade como falante de galego, e ese é o *xoves teño que ir mirar a miña avoa que rompeu unha man* (liña 18). Como podemos comprobar, esta é unha secuencia moi semellante á segunda que nós propuñamos no inicio do debate, pois as únicas diferenzas entre elas son a substitución do verbo *ver* polo arquilexema *mirar* e a supresión da preposición *a* como elemento de unión na perífrase. A pesar de que son dous detalles que non diferencian moito as secuencias, si son elementos discursivos pertinentes para o posicionamento identitario de NEO₁.

Como indica o dialectólogo Fernández Rei (2003³ [1990])⁷, o emprego do arquilexema *mirar* é un trazo característico das falas do suroeste do territorio galego. Posto que NEO₁ o reclama como propio, está comunicando a todos os participantes da conversa a súa procedencia. Pero este comportamento non é o que manifestan normalmente os neofalantes, senón o que manifestan os falantes nativos, aqueles que posúen como propia unha variedade de galego popular (Regueira 1999; Frías Conde 2006). Neste sentido, podemos comprobar que as escollas lingüísticas de NEO₁ “produce [a] new form of identity through language by disrupting naturalized associations between specific linguistic forms and specific social categories” (Bucholtz e Hall 2005). Como se comentará en páxinas seguintes

⁷ Véxase Fernández Rei 2003³ [1990]: 193, Mapa 37: *Área do arquilexema mirar verbo da distribución ver / mirar*.

esta identidade local manifestada por NEO₁ provocará importantes tensións tanto na conversa homoxénea entre neofalantes como na conversa mixta.

Unha vez que NEO₁ e NEO₂, xa desenvolveron a petición de FN₁, ela e FN₂ tamén proceden a identificarse cun dos enunciados, e seguindo a liña do esperable seleccionan o primeiro, cheo de castelanismos e dialectalismos. Porén, as súas escollas lingüísticas son diferentes. Mentres que FN₁ introduce efectivamente este tipo de formas no seu discurso (*bueno*, liña 10; *ejemplo*, liña 11; *ahora*, liña 11), a forma *tradicionais* (liña 21) demostra que FN₂ está empregando a variedade estándar. Tendo en conta esta escolla léxica, podemos interpretar que para FN₂ estas conversas son situacións formais que requiren efectivamente o uso desa variedade estándar; mentres que FN₁ semella percibilas como situacións menos formais e considera adecuado o uso dun rexistro máis coloquial no que introduce diferentes castelanismos léxicos.

Por outra banda, este fragmento tamén nos permite comprobar que en todo momento se perciben as categorías identitarias *falante de galego tradicional* e *neofalante* como diferentes, pois repítese en varias ocasións a presenza dun *nós* –falantes de galego tradicionais ou nativos– (liñas 11 e 21) fronte a un *vós* –neofalantes– (liña 10) que reflicte que efectivamente está emerxendo na interacción o que Bucholtz e Hall (2005) denominan relación de diferenciación. Así pois, podemos comprobar que se prefiren enfatizar as diferenzas entre ambos grupos no canto de enfatizar as similitudes. Esta é unha tendencia que persiste ao longo de todo o noso corpus. De feito na conversa mixta entre falantes nativos mesmo se chegan a empregar de forma indistinta as etiquetas *neofalante* e *falante de castelán*.

Para finalizar esta sección, debemos destacar varios aspectos. En primeiro lugar, a adscrición ás categorías identitarias é dupla, pois prodúcese a través da introdución de etiquetas na interacción e tamén a través da identificación cos modelos lingüísticos proporcionados para estimular a conversa. En segundo lugar, é FN₁, unha falante nativa segundo os parámetros da nosa tipoloxía, a que solicita a dita adscrición manifestando así a súa condición de falante lexítima. Por último, NEO₁ fai emerxer unha identidade local que a aproxima ao perfil falante nativo, a pesar de que ela se identifica coa etiqueta neofalante.

4.3.1.1. Un elemento de confrontación entre neofalantes: a dicotomía rural-urbano

Como comentamos na sección anterior, o discurso de NEO₁ destaca pola incorporación de formas dialectais propias da súa área xeográfica, rachando así coa asociación preconcebida entre ser membro do perfil *neofalante* e empregar a variedade estándar. No seguinte fragmento, pertencente á conversa homoxénea entre novas falantes, podemos comprobar que este é un elemento de confrontación entre NEO₁ e NEO₃. Así pois, o fragmento mostra que estas dúas participantes se posicionan na interacción como diferentes tipos de neofalantes e negocian a súa identidade en torno ao emprego dun modelo dialectal ou dun modelo estándar.

- NEO₁: porque eu o que miro en moita xente tamén que é neofalante || <0.6> é que:
 2 eles no canto de falar || como coa variedade da súa zona || [intentan] imitar
 como se fala na televisión ||
- 4 NEO₂: [{<asentimento> hum}] ||
 NEO₁: ou como [se fala así] ||
- 6 NEO₂: [o estándar] | si ||
 NEO₁: que é algo por def# | que eu persoalmente non escollín || eu empecei a falar
 8 galego e | na súa maior parte || <0.4> copiei | pois o galego que puideran
 dic# || podían ter os meus avós [ou así] ||
- 10 NEO₂: [{<asentimento> hum hum}] | xa ||
 NEO₁: eu son do Morraso e eu: miro e dig[o deixa]í || (INH)
- 12 NEO₃: [{<asentimento> hum}] ||
 NEO₁: [e::] todo [iso] ||
- 14 NEO₃: [claro]||
 NEO₂: [xa]||
- 16 NEO₃: pero bueno | {(AC) o sea} | hai xente que non ten eses referentes || en plan |
 ao final buscas o: galego d# | o que escoitas || e se tes un ambiente castelán |
 18 pois ao final podes ter estas formas | en plan de jueves ou: ||
- NEO₂: {<asentimento> hum}
 20 NEO₃: [ou abuela {<incerto> pois como}] ||
 NEO₁: si | [e teñen iso de:] | xa co vou falar vou fala+lo como máis || (INH) pero
 22 [tamén] entende que iso tamén é un prexuízo porque ||
- NEO₃: [xa] ||
 24 NEO₂: si | claro ||
 NEO₁: ter un dialectalismo {<incerto> ne# falá# de forma incorrec[ta]} ||
- 26 NEO₃: [cla]ro || {(P)
 claro} || pero bueno | non ter o tampouco é: o cont# | o contrario | o sea:
 28 <click> || o sea | falar o estándar ou máis achegado ao estándar || (INH)
 tampouco che fai menos falar || o sea | [non é men]os galego nin: ||
- 30 NEO₁: [non non | claro] ||
 NEO₂: {<asentimento> hum hum} ||
- 32 NEO₃: nin máis influenciado | o sea ao final || (INH) a norma padrón tamén está
 para iso || para referenciar un pouco ||
- 34 NEO₂: {<asentimento> hum hum} |
 NEO₃: que | <click> os neofalantes tamén hai que ter q# en conta que moitos ||
 36 (INH) a xente que se incorpora a falar galego non ten eses referentes de: |
 pois un avó:: || ou | a aldea que é na que falas galego | [en plan moi]ta xente
 38 xa está | <tose> | xa creceu nun ambiente castelanfalante ||

- NEO₂: [{<asentimento> hum}] ||
 40 NEO₃: o sea | a xente de Vigo | a xente de Coruña por exemplo || (INH) non ten
 eses referente:::s || tan:: <click> | marcados como pois | o meu avó m# me
 42 fala desta forma e con estas formas e eu vou copiar+lle ||
 NEO₁: no | si | claro ||
 44 NEO₃: [{<asentimento> hum }] ||
 NEO₁: [o sea | e]u o que dicía non era | (INH) unha crítica [á xente que u]sa
 46 normativo || (INH)
 NEO₃: [non | xa xa xa] ||
 48 NEO₂: {<asentimento> hum hum} ||
 NEO₁: así:: || diariamente | <incomprensible> iso || <0.6> pero si que me parece:
 50 {<dúbida> m} || en parte unha mágoa na xente que si que ten eses
 referentes || (INH)
 52 NEO₃: claro ||
 NEO₁: pola parte de que:: | o mesmo o fan | porque pensan que: || o galego que eles
 54 ad# | (INH) adoi[tan a escuita]r || é como máis incorreito | [máis impur]o ||
 (INH)
 56 NEO₃: [claro] || [ou máis | si] ||
 NEO₁: {<dúbida> e:} o final o que se perden son un pouco as variantes dialectais
 58 que | son unha riqueza tremenda ||

Extracto 2. Conversa entre neofalantes.

Este fragmento amósanos que NEO₁ segue a vincular a súa identidade como neofalante ao seu lugar de procedencia, mediante a incorporación, aínda que non sistemática, dalgúns trazos dialectais propios da microsubárea Morrazo-Fragoso (Fernández Rei 2003³ [1990]) como poden ser, a xa mencionada, neutralización semántica dos verbos *ver* e *mirar* mediante o arquilexema *mirar* (líña 1), ou a introdución do seseo explosivo mediante a forma *Morraso* (líña 11)⁸. Pola contra, NEO₃ trata de vincular a súa identidade como neofalante coa variedade estándar, pois non emprega ningunha forma dialectal diverxente e mesmo fai fincapé en que lle resultaría imposible debido ao ambiente castelanófono no que se desenvolve. Porén, a colocación desviada dos pronomes clíticos (líñas 27 e 41) que fai de forma inconsciente influenciada pola súa lingua materna, o castelán, remítenos ao “novo galego urbano” (Regueira 1999; González González, 2008).

Seguindo o Principio de posicionamento (Bucholtz e Hall 2005), podemos afirmar que as escollas lingüísticas de cada moza fan emerxer dimensións máis locais da súa identidade compartida como neofalantes. Mentres que NEO₁ se posiciona como unha rapaza do rural da costa pontevedresa que defende o uso da lingua tradicional propia de cada zona do territorio para asegurar a diversidade lingüística interna; NEO₃ posiciónase como unha moza de cidade que aposta por un modelo de lingua estándar, a pesar de que os seus usos

⁸ Véxase Fernández Rei 2003³ [1990]: 193, Mapa 53: *Áreas seseantes do galego actual*.

lingüísticos demostran que ese modelo aínda non está plenamente fixado. En resumo, podemos comprobar que as dimensións da identidade que están emerxendo localmente nos discursos de NEO₁ e NEO₃ se sitúan na liña do confronto rural-urbano.

Pero a análise deste fragmento tamén nos permite comprobar que cando NEO₁ e NEO₃ se posicionan como diferentes tipos de neofalantes, fan unha avaliación positiva da súa propia variedade lingüística, que as conduce implicitamente a facer tamén unha avaliación negativa da variedade da outra. Esta intersubxectividade que se crea na interacción dá lugar a que ambas rapazas se vexan na obriga de reafirmar constantemente que ningunha delas fala de forma incorrecta. Pois como neofalantes que son, están sometidas a unha gran presión avaliadora por parte da comunidade, tal e como sinala Frías Conde (2006: 60): “[e]n moitos casos, a figura do neofalante ten sido observada con receo, como se os neofalantes foran uns intrusos que veñen a deturpar a lingua”.

Nestoutro fragmento que presentamos a continuación, podemos apreciar de novo como dúas representantes do perfil *neofalante* negocian posicións locais da súa identidade compartida, mais esta vez durante o desenvolvemento da conversa mixta.

- NEO₁: a ver | hai xente neofalante que cando | <0.4> dá o paso | como que | non
 2 ten tantas | tantas referencias || <0.4> e tira máis polo galego normativo | eu
 tirei máis || <0.5> polo galego que levaba | toda a vida | escuitando ||
- 4 NEO₂: {<asentimento> hum hum} || [xa]
 NEO₁: [en]tón dixer | n# non teño ningunha
 6 intención de desbotar os castela# | que digo os castelanismos | os
 dialectalismos || que eu | poida ter ou que leve toda a vida escuitando
 8 porque | non teñen nada de malo ||
- NEO₂: xa ||
- 10 NEO₁: {<asentimento> hum hum} ||
- NEO₂: claro i eu simplemente pois non sei | tirei polo galego que se saíu falar ||
- 12 NEO₁: [claro] ||
- NEO₂: [n:]on me sae imitar a gheada por exemplo [da miña zona po]rque non a
 14 teño | [quero dicir non me sae] ||
- FN₁: [claro] ||
- 16 [{(DC) evidentemente}] ||
- NEO₂: ou:: non me sae: eu que sei eso | pois algunhas palabras pero ||
- 18 FN₁: evidentemente eu eso entendo+o | ¿sabes? <click>|| <0.4> e jobá
 entendo+te a ti como | neofalante [que] || (INH)
- 20 NEO₂: [{<asentimento> hum}] ||
- FN₁: est# | o sea <click> | pásas+te dunha lingua a outra || {<dúbida> e:::} ||
 22 <0.4> aínda que se fale con gheada ou así na túa zona | <0.4> penso que é
 supercomplicado |
- 24 NEO₂: claro
- FN₁: intradu[ci+la porque] ||
- 26 NEO₂: [s:i:] || si | (INH) no | e ata que eu sentiría como que estou imitando
 algo que non | quero dicir | unha cousa é falar a lingua e outra cousa [é::] ||

- 28 FN₁: [non] |
non se vai notar [real tampouco] ||
- 30 NEO₂: [claro | claro] | non me sairía [a verdade] ||
FN₂: [temos un] | temos un galego
- 32 normativo | [e loxic]amente unha persoa que nunca falou galego || (INH)
NEO₂: [{<asentimento> hum hum}] ||
- 34 FN₂: vai mirar ese galego ||
NEO₂: {<asentimento> hum hum} ||
- 36 FN₂: non vai mirar o:: || o que:: o q# || [da aldea]
NEO₂: [claro] | o sexa | eu tampouco é que me
- 38 puxera a estudar o galego normativo || pero [sáe+me así] | [non sei si falo]
normativo si: ||
- 40 FN₁: [claro] || [claro]
FN₂: e é o | é o que se dá na escola | é o que se ve:: | nos medios de
- 42 comunicación e de: ||
FN₁: [exactamente] ||
- 44 NEO₂: [claro | si | claro] ||
NEO₁: eu {<incerto> e que penso} que tamén é bo que esteamos || ti e eu | porque
- 46 ti e eu {<incomprensible>} temos situacións diferentes | (INH) a pesar de
ser as dúas neofalantes || (INH)

Extracto 3. Conversa mixta.

Como podemos comprobar NEO₁ segue a autodefinirse como unha neofalante do rural, que defende o uso das variedades dialectais propias de cada zona; mentres que NEO₂, que non subscribía unha postura clara no extracto anterior, asume agora o relevo de NEO₃, posicionándose como unha moza urbanita que defende o emprego da variedade estándar do idioma. Pero máis aló da emerxencia destas dimensións locais da identidade, debemos resaltar que a intersubxectividade que se crea na interacción provoca que todos os membros da conversa avalíen a variedade empregada por NEO₁, como “non real” ou como unha “imitación” das variedades que empregan os membros do perfil *falante nativo*, que son ás verdadeiramente auténticas, como viamos na análise das ideoloxías lingüísticas que levamos a cabo a partir do cuestionario (apartado 4.2) e como termos ocasión de tratar detidamente na seguinte sección.

Estas actitudes tan críticas que se poden apreciar tanto no Extracto 2 como no Extracto 3 dende membros do perfil *falante nativo*, pero tamén dende membros do perfil *neofalante* débense pór en relación co feito de que no discurso de NEO₁ non emerxa unha identidade prototípica de neofalante, senón unha identidade innovadora máis próxima á que se vincula normalmente co perfil *falante nativo*, como xa comentamos. En palabras de Bucholtz e Hall (2005: 591), NEO₁ “sever the ideologically expected mapping between language and [...] culture” (Bucholtz e Hall 2005: 591), provocando así a estrañeza e conseguinte rexeitamento dos diferentes membros dos grupos de discusión.

4.3.2. Autenticidade e artificialidade lingüística

Como podemos comprobar no apartado 2.1. deste traballo, Bucholtz e Hall (2005) definen a identidade como un fenómeno inherentemente relacional que se constrúe de forma intersubxectiva a través de diferentes relacións complementarias que se desenvolven na interacción. Pois ben, nesta sección imos abordar concretamente a relación autenticidade / artificialidade e como inflúe na construción identitaria dos individuos como falantes de galego.

O noso corpus permítenos comprobar que as etiquetas *falante de galego tradicional* (falante nativo) e *neofalante* se asocian respectivamente coa autenticidade e a artificialidade lingüística. Concretamente, o fragmento que presentamos a continuación, extraído da conversa mixta, reflicte a consideración de que os falantes nativos son os portadores da autenticidade da lingua, da súa “esencia”, tal e como indica FN₁.

- FN₁: a ver | por unha parte teño que admitir que me dá | rabia e pena || que se
 2 perdan os falantes de galego tradicionais | porque hai esa esencia | [que
 s]olo se ten falando unha lingua desde que naces ||
- 4 NEO₂: [xa] ||
 FN₂: [{<asentimento> hum}] ||
- 6 FN₁: que como din en galego pu# {<dúbida> u:e:m::} | como se suele decir en
 gallego || (INH)
- 8 NEO₂: xa ||
 FN₁: que o galego máma+se | o sea desde que naces || que non quere dicir que o
 10 faledes mal nin que: | pero é esa esencia || (INH) que solo a tes falando
 unha lingua | como decía o do francés {<dúbida> m} ||
- 12 NEO₂: xa ||
 FN₁: é a esencia que tes desde que | [pos eso] || (INH)
- 14 NEO₂: [{<asentimento> hum hum}] ||
 FN₁: pero | por eso me dá rabia que se perdan os falantes de galego tradicionais e
 16 tamén | estou a favor de que haxa novos falantes de galego ||

Extracto 4 . Conversa mixta.

Efectivamente, este fragmento amósanos que FN₁ está a identificar no seu discurso a autenticidade como a “esencia” do idioma, e mediante unha implicatura convencional⁹ derivada do significado excluínte da forma adverbial *solo* (liñas 2 e 10), tamén está a establecer unha relación de indisociabilidade entre esa esencia ou autenticidade lingüística e a adquisición do idioma. Así pois, podemos comprobar que para esta moza a esencia se posúe

⁹ Seguindo a Escandell Vidal (1996: 82), definiremos as implicaturas como “toda la información que se transmite con el enunciado, pero que es diferente de su contenido proposicional”; e concretamente as implicaturas convencionais como “aquellas que derivan directamente de los significados de las palabras, y nos de los factores contextuales o situacionales”.

unicamente adquirindo a lingua na infancia, *mamándoa* (líña 9). Vemos que a esencia se trata case coma un elemento inherente aos falantes que adquiren a lingua, é dicir, aos falantes nativos. Pero esta relación entre o perfil *falante nativo* e o atributo *autenticidade lingüística* xa se corrobora nas respostas obtidas a partir do cuestionario (apartado 4.2. deste traballo).

Cómpre salientar que a implicatura creada no discurso de FN₁ tamén actúa en sentido negativo, negando completamente esa autenticidade a calquera outro tipo de falante que aprenda a lingua no canto de adquirila, como é o caso de NEO₁ e NEO₂. Por este motivo, FN₁ expresa que a variedade lingüística empregada por estas dúas participantes carece completamente de autenticidade (líñas 9-11), aínda que o fai de forma algo comedida, posto que seguramente é consciente de que a autenticidade é un trazo baseado na subxectividade (Regueira 2012).

Pasemos agora a analizar outra situación na que se vencella a artificialidade coa etiqueta *neofalante*, pero esta vez interpretando a mudanza lingüística destes individuos cara ao galego como unha actitude efémera e carente, moitas veces de consistencia.

- NEO₃: en plan como:: todos os temas estes do feminismo e [do] | da esquerda en
2 xeral ||
- NEO₂: [si] ||
- 4 NEO₃: todos estes movementos | pois agora están de moda | entón entre eles está
falar galego ||
- 6 NEO₂: a min unha amiga miña chegou+me a decir | “{<cansazo> bah} en dous
días se che pasa i te cansas i xa {<incerto> pasas a falar castelán}” ||
- 8 NEO₃: si si | xa: | igual a min nunca mo dixeron directamente | porque {(risas)
evidentemente non te van decir a ti} | “{<apelación> oye mira} | eres un
10 puto postu[reo]” ||
- NEO₂: [(risas)] ||
- 12 NEO₃: pero si que [doutra xente en plan de::] ||
- NEO₂: [si | está {<incerto> no ambiente} | si] ||
- 14 NEO₃: a ver o fixo por posturoo | [ou por: non sei que] | en tres [días pá]sase+lle ||
(INH)
- 16 NEO₂: [si si si] || [si] ||
- NEO₃: é como se {<incerto> [así]} ||
- 18 NEO₂: [pero] bueno | (risas) || (INH) pois oxalá fora un
posturoo i toda a demais xente falara galego || {(risas) o[xalá fora a m]oda |
20 en realida[de]} ||
- NEO₁: [{<asentimento> hum}] ||
- 22 NEO₃: [xa:] ||

Extracto 5. Conversa entre neofalantes.

No fragmento, NEO₁ NEO₂ e NEO₃ poñen en común as súas percepcións sobre a avaliación que a sociedade fai dos neofalantes. Así pois, podemos comprobar que son conscientes de que moitas veces a sociedade non reconece o seu esforzo por comezar a falar galego como unha actitude seria e decidida a prol da lingua e sinalan que teñen que soportar unha gran cantidade de comentarios que cualifican á súa mudanza na lingua habitual como unha “moda” ou como actitude de “postureo” pasaxeira e carente de consistencia. Neste sentido, NEO₂ mesmo comparte coas demais participantes do grupo de discusión a experiencia vivida cunha amiga que chega a valorar o seu cambio de lingua como unha mudanza da que en poucos días estará cansada, provocando así o abandono definitivo do galego como lingua habitual (liñas 6-7).

Cómpre salientar que a narración de vivencias persoais, como a que presenta NEO₂ neste extracto, non debe ser interpretada como unha situación illada, “senón que [os relatos contados] son típicos e representativos. Os exemplos concretos, en forma de viñeta ou relato que ilustra a postura defendida polo interlocutor, utilízanse como demostración empírica (evidencia)” (Iglesias Álvarez 2002: 64). Neste caso utilízase para ratificar unha das discriminacións que sofren os membros do perfil *neofalante*: a catalogación como falantes non auténticos.

Porén, este fragmento tamén nos permite comprobar que a pesar de toda a variedade de críticas que soportan os neofalantes, son conscientes da súa importancia no proceso de normalización do galego. Así o expresa NEO₂ en ton irónico ao desexar que efectivamente falar galego fose unha moda na actualidade e contase cunha gran cantidade de adeptos, asegurándose deste modo a supervivencia do idioma (liñas 18-19).

A manifestación de actitudes que atribúen o trazo da autenticidade lingüística ao perfil *falante nativo* e o trazo da artificialidade ao perfil *neofalante* son verdadeiramente recorrentes ao longo do noso corpus, pero o seguinte extracto, procedente da conversa mixta, é especialmente representativo.

- FN₁: e:: ¿que pensades vós de: de nós os galegos | tradicionais? || <0.8> no
2 sentido de:: {<dúbida> m:} || <click> || <0.9> pois lingüístico || [se:: | se
falám#] ||
- 4 NEO₂: [pois a
min dádes+me moita] envidia (risas) ||{(risas) ou sexa en realidade:} | oxalá
6 eu fora:: | vamos || o sea | tampouco é nada malo ser neofalante ¿non? |
pero: || (INH)
- 8 FN₁: {<asentimento> hum} ||

- 10 NEO₂: pero non sei | eu si que:: | pois oxalá meus avós me tiveran falado galego e
meus p# | e meu pai | bueno miña nai non é de aquí pero: || (INH) si | ou por
12 exemplo eso eu | fun a <incomprensible> pero a profesora era da Coruña |
entón falaba a todos en castelán | cando alí todo o mundo falaba galego ||
(INH)
14 NEO₁: {<asentimento> hum} ||
NEO₂: e: bueno esas cousas pois non sei | si que me dan un pouco de: || de mágoa a
16 verdade | e no instituto o mesmo tamén || <1.2> pero bueno ||
FN₁: <click> joba pois: || <0.5> {<dúbida> e::} ||
18 NEO₂: <click> ¿non tedes esa:: | esa { (P) percepción }? || (risas) | (INH) non sei ||

Extracto 6. Conversa mixta.

No presente extracto podemos comprobar que, cando FN₁ pregunta a NEO₁ e NEO₂ que impresión teñen dos *galegos tradicionais* (líña 1), a segunda moza responde decididamente que sente un profundo sentimento de envexa cara a eles, posto que desexaría ter recibido a lingua galega da súa familia na infancia e non verse na situación de comezar a empregala por vontade propia, sendo xa unha adulta. Vemos pois, unha vez máis, que detrás da dicotomía *falante nativo-neofalante* está a dicotomía *adquisición-aprendizaxe* establecida dende o ámbito da Psicolingüística. A pesar de que NEO₂ indica que *tampouco é nada malo ser neofalante* (líña 6), discursivamente está demostrando que si é peor que ser falante nativo, pois emprega o substantivo *envexa* para clasificar o seu sentimento cara os falantes que adquiriron o galego; e a envexa é un sentimento que so se expresa cara a realidades que son mellores (DRAG, s.v. *envexa*).

Por outra banda, en base á revisión dos estilos ou modelos lingüísticos que se asocian con cada un dos perfís que estamos a tratar (Regueira 1999; Frías Conde 2006), consideramos necesario prestar atención á introdución de dialectalismos e castelanismos no discurso, posto que o seu uso indexa autenticidade, mentres que a súa ausencia indexa normalmente artificialidade. A respecto do poder indexador de autenticidade que posúen as formas dialectais, Woolard (2008: 304) é especialmente clara:

The ideology of Authenticity locates the value of a language in its relationship to a particular community. To be considered authentic, a speech variety must be very much “from somewhere” in speakers’ consciousness, and thus its meaning is profoundly local. If such social and territorial roots are not discernable, a linguistic variety lacks value in this system.

A conversa homoxénea entre falantes nativos e a conversa mixta, amósannos que FN₁, FN₂ e FN₃ se identifican co enunciado que contén formas dialectais e que FN₂ e FN₃ as empregan ao longo da interacción. Pola contra, como xa comentamos no apartado 4.3.1 deste

traballo, FN₂ emprega a variedade estándar da lingua por considerar que se atopa nun contexto formal pero, ao mesmo tempo, reclama o uso de dialectalismos na fala cotiá. En resumo, todos os individuos que catalogamos como membros do perfil *falante nativo* mediante os parámetros da nosa tipoloxía de falantes de galego reclaman na interacción a autenticidade da súa identidade como falantes desta lingua a través do uso de formas e trazos dialectais representativos da fala dos seus respectivos lugares de procedencia.

No que respecta ás neofalantes, xa comentamos tamén no apartado 4.3.1. que os seus estilos lingüísticos son diferentes. NEO₁, pola súa banda, emprega trazos e formas características da zona xeográfica á que pertence e desenvolve un discurso claramente favorable a eles (Extracto 2, páxs. 40-41). Neste sentido, podemos corroborar que tamén está reclamando a condición de falante auténtica de galego, ao igual que FN₁, FN₂ e FN₃. Pola súa banda, NEO₂ e NEO₃ non empregan en todo o corpus unha soa forma dialectal, senón que tratan de seguir a variedade estándar, aínda que introducen no seu discurso algúns trazos que caracterizan a súa fala como “novo galego urbano” (Regueira 1999), como comentamos no apartado 4.3.1.1.

Pasando agora á introdución de castelanismos no discurso, cremos necesario presentar o seguinte fragmento, extraído da conversa mixta, posto que é especialmente esclarecedor a respecto do seu uso e do seu valor como indexadores de autenticidade.

- FN₁: a ver | eu castelanismos | son falante de galego tradicional || (INH) e
 2 castelanismos teño moitos | e doum# tou+me dando de cuenta ahora || que::
 estou na universida:de e os profesores din+nos | pois tede cuidado con esto
 4 tal | na clase || (INH) pero:: {<dúbida> m} ||
 NEO₂: {<asentimento> hum} ||
 6 FN₁: e intento evita+los || pero bueno | na miña opinión | penso que tampouco
 debemos elimina+los | <0.4> porque temos | penso | na miña opinión ||
 8 (INH) que temos unha gran riqueza {<dúbida> e} | o galego | (INH) de ás
 veces ter varias palabras para expresar unha mesma rea[lidade] | por
 10 exemplo | neste caso abuela || (INH)
 NEO₁: [{<asentimento> hum hum}] ||
 12 FN₁: podes expresar abuela | avoa <click> como: eso tamén outras palabras
 entón || (INH) non estou nin a favor nin en contra dos castelanismos un
 14 nivel in# intermedio tampouco:: que a lingua esté plagada de castelanismos
 pero elimina+los tampouco porque <click> || (INH) é a nosa realidade e da
 16 outra forma | penso que estaríamos facendo | (INH) a lingua un pouco máis
 artificial || <click> e estándar | demasiado estándar [{<dúbida> e::}] ||
 18 (INH)
 NEO₂: [{<asentimento> hum hum}] ||
 20 FN₁: eu por exemplo non me: | <0.4> <click> sinto identificada co estándar por
 iso falo a miña lingua cos meus dialectos | e cos meus castelanismos ||
 22 NEO₂: {<asentimento> hum hum} ||

- NEO₁: a ver eu n# diso {<pausa sonora> e} | (INH) non acaba de ser exactamente
 2 o que penso eu | pero iso cando din como paso de | vou falar coma {(F)
 todo o mundo} galego | eu falo coma todo o mundo galego || (INH) <1.0>
 4 eu n# non me puxen como se pon outra xente como de tal de referencia |
 <0.7> o tema de | vou falar coma a RAG || [por]que tampouco me || (INH)
 6 FN₁: [xa] ||
 NEO₁: non era o que estaba habituada a escuítar | eu sempre escuíttei aos meus
 8 avós e á xente na aldea falar galego || (INH) e no | <0.5> simplemente
 como que | calquei un pouco ese galego que eu levaba toda a vida
 10 escuítando || (INH) <0.5> {<dúbida> e::} dixen bueno | os castelanismos
 que poida e tal | vou intentar ||
 12 NEO₂: {<asentimento> hum hum} ||
 NEO₁: pois | quita+los | inda inda sigo tendo obviamente

Extracto 7. Conversa mixta.

Neste extracto podemos comprobar que FN₁ desenvolve un discurso, a favor do emprego de castelanismos, aínda que algo atenuado posto que é consciente de que as súas declaracións poden provocar unha gran polémica. O fragmento amósanos que FN₁ considera os castelanismos elementos que enriquecen o idioma, aumentando a súa expresividade (liñas 8-13), e vencella o seu uso coa autenticidade lingüística. Neste sentido, comenta que a súa total eliminación suporía facer *a lingua un pouco máis artificial [...] e estándar* (liñas 16-17). É dicir, ela interpreta que o emprego de castelanismos indexa unha identidade de “falante auténtico”, e reclamando o seu uso (líña 21) estase a presentar a si mesma como unha desas “falantes auténticas”. En contraposición, vemos que esta moza relaciona o estándar directamente coa artificialidade, e polo tanto tamén cos falantes que o empregan de forma cotiá, aqueles que por non ser nativos non posúen unha variedade de lingua popular propia.

Pola súa banda, NEO₁ posiciónase en contra deste discurso que defende o emprego de castelanismos. Así pois, podemos comprobar que a pesar de que emprega un modelo de lingua dialectal, no que os castelanismos son moi abundantes, rexeita o seu uso e afirma que trata de depurar a súa variedade mediante a eliminación deste tipo de vocábulos. Podemos interpretar, pois, que para NEO₁ a identidade de “falante auténtico” está máis vinculada co emprego dunha variedade dialectal que co emprego de castelanismos.

4.3.3. Falantes nativos: os falantes lexítimos do idioma

Vencellada á relación autenticidade/artificialidade que abordamos no apartado anterior, atopamos a relación lexitimidade/deslexitimidade (Bucholtz e Hall 2005), que imos tratar

centrándonos no rol que os participantes dos diferentes grupos de discusión asumen na interacción.

Se retomamos o Extracto 1 (páx. 37), pertencente á parte inicial da conversa mixta, podemos comprobar que FN₁ e FN₂ manifestan dende o comezo a súa autoridade sobre o idioma. Pois son eles os que organizan dende o principio a interacción, os que introducen as etiquetas coas que se deben identificar todos os participantes e os que solicitan esa identificación.

Por outra banda, no Extracto 3 (páxs. 42-43), podemos comprobar que mentres NEO₁ e NEO₂ están negociando as dimensións locais da súa identidade como neofalantes, a través da presentación das escollas que guiaron o seu proceso de cambio lingüístico dende o castelán cara ao galego, FN₁ e FN₂ séntense lexitimados para avaliar ambos procesos e discernir claramente entre o que é máis e o que é menos apropiado. Así pois, podemos comprobar que as escollas de NEO₁ se valoran máis negativamente que as de NEO₂ resaltando a súa artificialidade, o que dá lugar a unha dupla discriminación sobre a primeira moza, por unha banda, por ser neofalante e, pola outra, por non corresponder co prototipo de neofalante.

Nesta mesma liña, o fragmento que presentamos a continuación, pertencente á conversa mixta, tamén nos permite apreciar o rol avaliador que asume FN₂ sobre os modelos lingüísticos das neofalantes

- FN₂: ao ser falante tradicional | ao escoitar+vos falar || (INH) eso {<pausa
2 sonora> e} sei | que sodes neofalantes || [porque]
- NEO₂: [¿si? (risas)] ||
- 4 FN₂: como falades | escoito que:: ||
- NEO₂: xa || ¿si non estivéramos neste contexto tamén o saberías | non? ||
- 6 FN₂: iso porque:: | nóta+se+vos | <incomprensible> ||
- NEO₁: pero a min iso chéga+me no sentido de que a xente si que me di || que ao
8 coñecer+me || <0.6> non pensan que sexa neofalante e que se escoitan |
{<incerto> que me falan} en castellano | (INH) lles soa MUI RARO ||
- 10 FN₂: e que a ti nóto+ch+o <dirixíndose a NEO₁> | a ti [un pouquiño máis]
<dirixíndose a NEO₂> ||
- 12 NEO₂: [¿si? | jobá (risas)] ||
[téndes+me que dar {(risas) clases}] ||
- 14 NEO₁: [pero é que eu tamén] || <0.8> eu tamén || hai que mirar iso | que eu medrei
|| {<dúbida> m::} | na aldea na que se falaba aínda bastante galego | medrei
16 coa referencia moi forte | (INH) dos meus avós || {<dúbida> e::m} || <0.5>

18 a ver | hai xente neofalante que cando | <0.4> dá o paso | como que | non
 ten tantas | tantas referencias ||

Extracto 8. Conversa mixta.

Se comparamos este extracto co 3, podemos comprobar que as posicións asumidas polos participantes foron mudando. Así pois, a pesar de que FN2 segue asumindo un rol avaliador sobre os estilos lingüísticos de NEO₁ e NEO₂, agora recoñécelle a esta primeira moza unha certa autenticidade lingüística, ao facer unha valoración máis positiva do seu modelo lingüístico que do modelo lingüístico de NEO₂ e afirmar que a ela se lle “nota” menos que é neofalante (liñas 10-11). Sen dúbida, esta mudanza está influenciada polo desenvolvemento da conversa e polas escollas léxicas dialectais de NEO₁, que como puidemos ver indexan unha identidade de falante auténtica. NEO₁ acepta ese recoñecemento e sostén que normalmente a xente non pensa que sexa neofalante (liñas 7-9). Ademais, pon en valor dous feitos: por unha banda, o ambiente galegófono no que se desenvolveu dende nena e, pola outra, a forte vinculación que tivo e ten cos seus avós, galegofalantes nativos. Debemos salientar que neste fragmento, no que precisamente se está a valorar a súa autenticidade lingüística, NEO₁ emprega o castelanismo *castellano* (liña 9), insistindo, deste modo, nese reclamo de autenticidade. Pois como xa sinalamos os castelanismos son marcadores que indexan autenticidade lingüística.

En resumo, a análise dos roles que se asumen na interacción permítenos comprobar que os membros do perfil *falante nativo* se posicionan como avaliadores e reclaman autoridade sobre o idioma, mentres que os membros do perfil *neofalante* sempre son os avaliados, pois en ningún momento se detecta no noso corpus a situación inversa. Estes roles de autoridade e avaliación son os que se atribúen normalmente ao “legitimate speaker” (Bourdieu 1999, apud O’Rourke e Ramallo 2011: 140). É dicir, mediante as súas avaliacións sobre as neofalantes e sobre os seus modelos lingüísticos, así como mediante os reclamos de autoridade, FN₁ e FN₂ estarían demostrando que son os usuarios lexítimos do idioma e, ao mesmo tempo, negándolle esa lexitimidade ás outras participantes no grupo de discusión mixto. Porén, veremos no próximo apartado que NEO₁ tamén asume, aínda que momentaneamente, un certo rol de autoridade sobre a lingua.

4.3.4. O porvir da lingua como punto de conexión

Para finalizar a análise do noso corpus conversacional queremos prestar atención ao tratamento que se lle dá ao porvir da lingua, posto que é o único tema que logra diluír a polarización *nós-vós*, que xa referimos no apartado 4.3.1. deste traballo, e que se manifesta ao longo de todo o noso corpus. O fragmento que presentamos a continuación, pertencente á parte final da conversa mixta, recolle o momento no que se trata este tema.

- FN₂: agradézo+lle | o sea | [ás neofalantes] ||
 2 NEO₂: [(risas)] || e eu a vós || (risas) ||
 FN₂: que: lles guste:: | aprender u# a nosa [lingua | que queiran::] ||
 4 NEO₂: [(risas)] || claro ||
 FN₂: e que queiran | que sobreviva ||
 6 FN₁: si | que é mui importante ||
 FN₂: e se pode ser mil anos máis ||
 8 NEO₂: (risas) || (INH)
 FN₁: si || sobre todo pois eso | eu penso que é unha labor conxunta dos falantes
 10 tradicionais e dos neofalantes || {<dúbida> e:} porque | para que sobreviva
 a lingua | porque como dicía antes || se só depende dos falantes tradicionais
 12 | en nada | acába+se ||
 NEO₂: {<asentimento> hum} ||
 14 NEO₁: i é que eu penso que ás veces si que estamos como un pouco divididos nese
 sentido ||
 16 FN₁: {<asentimento> hum} ||
 NEO₁: porque podemos | o sea | ter uns prexuizos unhas ideas || sobre os outros |
 18 pero que realmente || pois || todos queremos un pouco | o mesmo ||
 NEO₂: claro | si | exactamen[te] (risas) ||
 20 NEO₁: [é que] temos que apoiarnos ||
 NEO₂: [{<asentimento> hum}] ||
 22 NEO₁: [é que] temos que apoiarnos || basicamente || e que os falantes tradicionais
 que || animen tamén a xente á || {(P) joder} | {<dúbida> e} se pensas isto |
 24 pois porque non te pasas ó galego || (INH) ou aínda que sexa comezas a
 fala+lo máis ||

Extracto 9. Conversa mixta.

En primeiro lugar, o extracto recolle o momento no que FN₂ mostra o seu agradecemento a NEO₁ e NEO₂ por estar interesadas en aprender galego, lingua que cataloga como *nosa* (líña 3), é dicir, propia dos falantes nativos. Mediante o emprego dese demostrativo posesivo vemos que se reforza a relación de diferenciación que comentabamos en relación co Extracto 1 entre falantes nativos e falantes non nativos, pois estase afirmando que estes últimos non son falantes de galego. A respecto disto, cómpre salientar que na conversa homoxénea entre falantes nativos FN₂ mesmo chega a empregar de forma indistinta as etiquetas *neofalante* e *falante de castelán*. Isto amósanos que para crear o seu discurso sobre os neofalantes este rapaz lle outorga preponderancia á variable *lingua inicial* sobre a

variable *lingua habitual*, o que lle permite igualar o perfil *neofalante* co perfil *castelanfalante* e, ao mesmo tempo, diferencialo do perfil *galegofalante nativo*.

Pero, como anticipabamos na páxina anterior, este fragmento tamén recolle o único momento no que se rexistra no noso corpus unha relación de similitude (Bucholtz e Hall 2005) entre os dous perfís que se abordan no presente traballo. A dita relación emerxe cando NEO₁ emprega o pronome indefinido *todos* para referirse tanto a falantes nativos como a novos falantes (líña 18), situando por riba de calquera outro aspecto que tanto uns coma outros empregan actualmente a lingua galega. En palabras de Bucholtz e Hall (2005: 599), NEO₁ está demostrando que entende as categorías *falante nativo* e *neofalante* como “sufficiently similar for current interactionan purpose”, que neste caso é poñer en valor a importancia que ten cada unha das persoas que emprega diariamente este idioma para frear a constatada perda de falantes que sofre, independentemente da súa situación particular.

Ademais, tamén debemos ter en conta que é no discurso dunha neofalante onde emerxe esa relación de similitude. Como tivemos oportunidade de comprobar nas páxinas anteriores, a etiqueta *neofalante* adóitase connotar negativamente. Se se suprime o seu uso en favor dunha nova etiqueta máis integradora como pode ser *falante de galego*, suprímense tamén esas connotación negativas; axudando así a superar estigmatización que sofren moitas veces os neofalantes e que xa comentamos. Pero, ademais, non é unha neofalante calquera a que fai emerxer esta relación de similitude, senón que é NEO₁, a mesma rapaza que ao longo de toda a interacción reclamou unha identidade de falante auténtica mediante o emprego de formas e trazos dialectais propios do seu lugar de procedencia. É esta rapaza a que se sente autorizada a empregar un demostrativo que inclúa a todas as persoas que empregan a lingua galega. Isto permítenos comprobar que realmente a relación de autenticidade mantén un vínculo especial coa relación de autoridade. Pois normalmente un individuo que asuma o rol de falante auténtico tamén asumirá o rol de falante lexítimo.

5. Conclusións

Como sinalamos dende o comezo do traballo, o obxectivo que perseguíamos era cuestionar a visión tradicional que concibe os perfís de falantes como categorías monolíticas identificables mediante variables sociolingüísticas como poden ser a *lingua materna* (Frías Conde 2006) ou o cruce entre a *lingua familiar* e a *lingua habitual* (Ramallo 2010).

Para acadar este obxectivo, deseñamos, en primeiro lugar, un cuestionario que nos permitiu establecer a nosa propia tipoloxía de falantes tendo en conta as variables *lingua inicial*, *lingua familiar* e *lingua habitual*, así como describir as actitudes e ideoloxías lingüísticas asociadas a cada un dos perfís identificados. Como indicamos no apartado 4.1, eses perfís foron *falante nativo*, *falante ocasional*, *falante bilingüe funcional*, *neofalante* e *falante monolingüe de castelán*, aínda que a análise deste último se omitiu, posto que ao estar integrado exclusivamente por falantes monolingües de castelán excedía os límites do noso obxecto de estudo.

Certamente, debemos recoñecer que a nosa proposta tipolóxica non recolle toda a variedade de perfís de falantes de galego, pois somos conscientes de que a mostra na que nos baseamos para a súa elaboración é reducida e, ao mesmo tempo, está demasiado focalizada no colectivo estudantil universitario compostelán e, máis concretamente, naqueles individuos que están a desenvolver estudos pertencentes ao ámbito das Artes e Humanidades, posto que son aos que tivemos a posibilidade de acceder. Con todo, a tipoloxía proposta si cumpriu o seu principal fin, que era servir como marco de referencia estático co que poder comparar posteriormente a construción discursiva das identidades.

O estudo das ideoloxías asociadas a cada perfil permitiunos comprobar que os falantes nativos son os que posúen unha percepción lingüística máis positiva de si mesmos tanto se temos en conta o criterio da autenticidade como se temos en conta o criterio da corrección lingüística. Pola contra, os neofalantes e, en xeral, todos os falantes que non posúen o galego como lingua familiar teñen unha percepción lingüística de si mesmos moito máis negativa. Porén, non debemos pasar por alto que os membros do perfil *neofalante* son os que lle outorgan unha maior importancia á corrección lingüística. No que se refire ás actitudes manifestadas entre falantes nativos e neofalantes, puidemos comprobar que en xeral predominan as actitudes positivas tanto dende un grupo coma dende o outro, aínda que son moito máis consistentes no sentido neofalantes > falantes nativos.

Por outra banda, a análise do noso corpus conversacional, que levamos a cabo seguindo o marco proposto por Bucholtz e Hall (2005) dende a Lingüística Sociocultural, permitiunos demostrar que os perfís de falantes poden ser tratados como identidades que emerxen e se negocian na interacción. Así pois, presentamos, en primeiro lugar, o proceso de adscrición dos participantes ás categorías identitarias *falante de galego tradicional* e *neofalante*, introducidas por eles mesmos na interacción. Efectivamente, todos os participantes se adscribiron a unha ou a outra, mais detectamos que NEO₁, unha das representantes do perfil *neofalante* segundo os criterios establecidos pola nosa tipoloxía, atopaba certas dificultades para se adscribir completamente á categoría identitaria que lle correspondería, posto que empregaba un modelo lingüístico dialectal propio da microsubárea Morrazo Fragoso (Fernández Rei 2003³ [1990]), á que pertence, e defendía a importancia da variedade interna da lingua; mentres que o modelo lingüístico dos neofalantes se adoita situar entre a variedade estándar galega e variedades amplamente influídas polo castelán (Ramallo 2013). Deste modo, puidemos comprobar que emerxía no seu discurso unha identidade innovadora que rachaba coas ideoloxías preconcebidas entre ser neofalante e empregar algunha das variedades descritas por Ramallo (2013).

Ademais, tamén puidemos comprobar que este posicionamento no discurso de NEO₁ supuxo un aumento da tensión discursiva que derivou na manifestación de actitudes de rexeitamento e deslexitimación tanto por parte dos participantes que representaban o perfil *falante nativo* como por parte dos que representaban o perfil *neofalante*. Sen dúbida, esta identidade local emerxida no discurso de NEO₁ está vencellada coa súa procedencia rural, ámbito no que está máis viva a lingua popular (Regueira 1999). Por este motivo, ela pode tomar como referencia esa lingua máis popular, mentres que NEO₂ e NEO₃, mozas plenamente urbanitas, teñen que decantarse pola variedade estándar.

O tratamento da relación autenticidade/artificialidade (Bucholtz e Hall 2005), permitiunos corroborar que os *falantes nativos* se consideran os portadores da autenticidade lingüística, mentres que os *neofalantes* se presentan máis ben como portadores da artificialidade, algo que xa comprobamos mediante a revisión das ideoloxías lingüísticas a partir dos datos do cuestionario. Pero a análise do corpus conversacional permitiunos ir un paso máis aló e afirmar que son as formas dialectais e os castelanismos os que moitas veces indexan esa identidade de falante auténtico.

Neste sentido, é relevante pór en valor que o modelo lingüístico empregado por NEO₁, de corte dialectal, lle permite reclamar ao igual que FN₁, FN₂ e FN₃ a identidade de falante auténtica, que como vemos se negocia efectivamente na interacción. Así pois, dende as posturas iniciais defendidas na conversa mixta por FN₁ e FN₂, que deslexitiman claramente o modelo lingüístico desta falante, pasamos a apreciar na parte final desa mesma conversa a concesión dun certo recoñecemento de autenticidade lingüística por parte de FN₂, ao afirmar que a NEO₁ “se lle nota menos que é neofalante” que a NEO₂ (Extracto 9, páxs. 50-51).

Por outra banda, ligado a este rol de falantes auténticos e tamén ao rol de autoridade exercido sobre a lingua galega e sobre os seus usuarios, os representantes do perfil *falante nativo* reclaman para si a consideración de falantes lexítimos do idioma (O’Rourke e Ramallo 2011).

Por último, presentamos como único tema que logra diluír momentaneamente as categorías identitarias que se establecen na interacción o futuro da lingua e a súa supervivencia. Esta disolución das categorías prodúcese mediante o emprego por parte de NEO₁ do demostrativo indefinido *todos* para se referir a cada unha das persoas que emprega o galego de forma diaria, independentemente de que sexa a lingua que adquiriu na súa infancia ou a lingua que aprendeu posteriormente.

A partir de todo isto, podemos concluír que unha etiqueta como *falante nativo* ou como *neofalante* excede amplamente os límites que se poidan fixar a partir do cruce de variables sociolingüísticas. A análise dun corpus conversacional coma o noso demostra que estas etiquetas definen categorías identitarias dinámicas e heteroxéneas que emerxen e que se negocian na interacción a partir de múltiples factores, entre os que atopamos as posicións identitarias que se crean nos discursos dos outros participantes, o contexto discursivo, a lexitimación por parte dos demais dos roles que se asumen na interacción etc.

Se cadra, NEO₁ é a mellor mostra de que unha aproximación aos perfís de falantes como identidades emerxentes no discurso é relevante e produtiva. Pois a partir da análise das súas escollas lingüísticas e dos roles que asume na interacción vemos que racha, en certa maneira, coa dicotomía entre falante nativo e neofalante. Así pois, ao mesmo tempo, que fai reclamos de autenticidade a través da introdución consciente de formas dialectais no seu discurso, rexeita o emprego de castelanismos. Este posicionamento resulta moi innovador, posto que o habitual é que as persoas que empregan dialectalismos empreguen tamén castelanismos (Regueira 1999). Nesta mesma liña, tamén é relevante que ao tratar o tema do

futuro da lingua galega NEO₁ se posicione como unha falante lexitimada para falar no nome de todas as persoas que empregan o galego, mesmo no nome dos falantes nativos.

Para finalizar este traballo, cómpre deixar constancia da necesidade de seguir estudando os perfís de falantes dende a perspectiva internacional, posto que como indican Bucholtz e Hall (2005) é a que nos permite dar conta de todos os matices e particularidades que integran cada un deses perfís. Pero ademais, as aproximacións dende o estudo da interacción tamén contribúen a rachar cos estereotipos preconcebidos que se adoitan asociar cos distintos perfís de falantes, pois demostran de forma empírica toda a heteroxeneidade que se agocha detrás de cada un deses perfís.

6. Bibliografía

- Álvarez Blanco, Rosario / Xosé Xove Ferreiro (2002): *Gramática da lingua galega*. Vigo: Editorial Galaxia.
- Álvarez Cáccamo, Celso (1989): “Variaçom lingüística e o factor social na Galiza”, *Hispanic Linguistics* 2 (2), 253-298.
- Basanta Llanes, Noemi (2014): “(Re)presentar as identidades: a construción discursiva do xénero na conversación”, *Estudos de lingüística galega* 6, 29-51. <<http://www.usc.es/revistas/index.php/elg/article/view/1744/2002>> [Consulta: 15-02-2019].
- Basanta Llanes, Noemi (2018): “*As formas cambiaron porque o mundo cambiou*”: *construción discursiva e interaccional de identidades de xénero e sexualidade en conversas sobre ligar*. Tese doutoral, Universidade de Santiago de Compostela (USC). <<https://minerva.usc.es/xmlui/handle/10347/18186>> [Consulta: 28-02-2019].
- Bucholtz, Mary / Kira Hall (2005): “Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach”, *Discourse Studies* 7, (4-5) 585-614.
- Benewell, Bethan / Elizabeth Stoke (2011): *Discourse and identity*. Edimburgo: Edinburgh University Press.
- Casares Berg, Hakan *et al.* (2003): “Actitudes lingüísticas en Galicia”, *Grial* 160, 52-59.
- Diz Ferreira, Jorge (2017): “A construción da identidade rural na interacción bilingüe a través da negociación da escolla de código en secuencias de apertura”, *Estudos de lingüística galega* 9, 23-48. <<http://www.usc.es/revistas/index.php/elg/article/view/3925/4472>> [Consulta: 03-03-2019].
- Dopazo Entenza, José Manuel (2018): “Construyendo un corpus oral para el gallego. El proyecto CORILGA”, *e-Scripta Románica* 5, 28-38. <<http://www.e-scripta.uni.lodz.pl/ojs/index.php/escriptaromanica/article/view/75>> [Consulta: 20-03-2019].
- Dubert García, Francisco (2002): “Os sociolectos galegos”, *Cadernos de lingua* 24, 5-25.

- Escandell Vidal, María Victoria (1996): *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel.
- Fernández Rei, Francisco (2003³) [1990]: *Dialectoloxía da lingua galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- Frías Conde, Xavier (2006): “A normalización lingüística na Romania: A normalización da lingua e normalización dos falantes (o caso dos neofalantes)”, *Ianua: Revista Philologica Románica* 6, 49-68.
- García González, Constantino / Santamarina Fernández, Antón (dirs.) (1990-2015): *Atlas lingüístico galego*, 6 vols. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fonosa / Santiago de Compostela: Universidade de Compostela.
- DRAG = González González, Manuel (dir.): *Dicionario da Real Academia Galega*. <<https://academia.gal/dicionario>> [Consulta 05-06-2019].
- MSG-04 = González González, Manuel (dir.) (2007-2011): *Mapa sociolingüístico de Galicia 2004*, 3 vols. A Coruña: Seminario de Sociolingüística da Real Academia Galega. <<https://academia.gal/publicacions-publicacions-de-lingua>> [Consulta: 30/11/2018].
- González González, Manuel (2008): “O novo galego urbano” en Mercedes Brea / Francisco Fernández Rei / Xosé Luís Regueira Fernández (eds.), *Cada palabra media, cada palabra pesaba: homenaxe a Antón Santamarina*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 363-374.
- Cook-Gumperz, Jenny / John Gumperz (1982): “Introduction: language and the communication of social identity” in John Gumperz (ed), *Language and social identity*. Cambridge: Cambridge University Press
- Iglesias Álvarez, Ana (2003): *Falar galego: “no veo por qué”: Aproximación cualitativa á situación sociolingüística de Galicia*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia.
- Kabatek, Johannes (2000): *Os falantes como lingüistas. Tradición, innovación e interferencias no galego actual*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia (tradución de María Xesús Bello Rivas de *Die Sprecher als Linguisten: Interferenz- und Sprachwandelphänomene dargestellt am Galicischen der Gegenwart*. Berlín: De Gruyter. 1996).

- Labov, William (1966): *The Social Stratification of English in New York City*. Washington DC: Centro de Lingüística Aplicada.
- Monteagudo Romero, Henrique (2004): “Do uso á norma, da norma ao uso (variación sociolingüística e estandarización no idioma galego)”, en Rosario Álvarez Blanco / Henrique Monteagudo Romero (eds.), *Norma lingüística e variación*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, 377-436.
- Monteagudo Romero, Henrique / Antón Santamarina Fernández (1993): “Galician and Castilian in contact: historical, social and linguistic aspects” en Rebecca Possner / John N. Green (eds.), *Trends in Romance linguistics and philology*, vol. V. Berlín / Nova York: Mouton de Gruyter, 117-173.
- Padín Álvarez, Paulo (2017): *Neofalantes na Era Digital*. TFM, Univesitat Oberta de Catalunya (UOC).
<<http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/66845/6/ppadinTFM0617moria.pdf>> [Consulta: 13-12-18].
- Prego Vázquez, Gabriela (2003): “Comprando leitugas, leitughas e lechughas. Reformulación e negociación de identidades na feira”, en Carmen Cabeza Pereiro / Anxo M. Lorenzo Suárez / Xoán Paulo Rodríguez-Yañez (eds.), *Comunidades e individuos bilingües: Actas do primeiro simposio internacional sobre o bilingüismo*. Vigo: Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 94-103.
- O’Rourke, Bernadette / Fernando Ramallo Fernández (2011): “The native-non-native dichotomy in minority language context: Comparasion between Irish and Galician”, *Language Problems & Language Planing* 35 (2), 139-159.
- O’Rourke, Bernadette / Fernando Ramallo Fernández (2013): “«A miña variedade é defectuosa»: a lexitimidade social das neofalas”, *Estudos de lingüística galega* 5, 89-103.
- O’Rourke, Bernadette / Fernando Ramallo Fernández (2014): “Perfils de neoparlants de gallec”, *Digitum* 16, 18-24.
<<https://digithum.uoc.edu/articles/abstract/10.7238/d.v0i16.2300/>> [Consulta: 20-01-2019].

- O'Rourke, Bernadette / Fernando Ramallo Fernández (2015): "Neofalantes as an active minority: understanding language practices and motivations for change amongst new speakers of Galician", *International Journal of the Sociology of Language* 231, 147-165.
- O'Rourke, Bernadette / Fernando Ramallo Fernández (2018): "Identities and New Speakers of Minority Languages: A Focus on Galician", en Cassie Smith-Christmas *et al.* (eds.), *New Speakers of Minority Languages. Linguistic Ideologies and Practices*. Londres: Palgrave Macmillan, 91-109.
- Ramallo Fernández, Fernando (2010): "Cara a unha tipoloxía dos falantes de galego", en Bieito Silva Valdivia / Xesús Rodríguez Rodríguez / Isabel Vaquero Quintela (eds.), *Educación e linguas en Galicia*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 15-37.
- Ramallo Fernández, Fernando (2013): "Neofalantismo", en Eva Gugenberger / Henrique Monteagudo Romero / Gabriel Rei-Doval (eds.), *Contacto de linguas, hibridade, cambio: contextos, procesos e consecuencias*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, 245-258.
- Ramallo Fernández, Fernando / Anxo M. Lorenzo Suárez (2002): "A enquisa sociolingüística", *Estudios de sociolingüística: linguas, sociedades e culturas* 3, 47-70.
- NOMIG = Real Academia Galega / Instituto da Lingua Galega (2012²³) [1982]: *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Vigo: Editorial Galaxia. <<https://academia.gal/documents/10157/704901/Normas+ortogr%C3%A1ficas+e+morfol%C3%B3xicas+do+idioma+galego.pdf>> [Consulta: 30-05-2019].
- Regueira Fernández, Xosé Luís (1999): "Estándar oral e variación social da lingua galega", en Rosario Álvarez Blanco / Dolores Vilavedra Fernández (eds.), *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe a Xesús Alonso Montero*, vol. I. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 855-875.
- Regueira Fernández, Xosé Luís (2012): "Autenticidade e calidade da lingua: purismo e calidade lingüística no galego actual", *Estudos de lingüística galega*, 187-201. <<http://www.usc.es/revistas/index.php/elg/article/view/410/407>> [Consulta: 15-03-2019].

Reyes, Graciela (2009⁹ [1995]): *El abecé de la pragmática*. Madrid: Arco Libros.

Tomé Lourido, Gisela (2018): *The role of social factors in bilingual speech processing: the case of Galician New Speakers*. Tese doutoral, University College London (UCL). <http://giselatome.com/documents/Tome-Lourido_2018_digital.pdf> [Consulta: 15-12-2018].

Woolard, Kathryn (2008): “Language and Identity Choice in Catalonia: The Interplay of Contrasting Ideologies of Linguistic Authority”, en Kirsten Süselbeck / Ulrike Mühlischelegel / Peter Masson (eds.), *Lengua, nación e identidade. La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*, Madrid: Iberoamericana, 303-324.

Anexo I. O cuestionario

Información xeral

1. Nome e apelidos:
2. Sexo:
 - ☐ Home
 - ☐ Muller
3. Data de nacemento:
4. Lugar de nacemento:
5. Lugar de residencia:
6. Nivel de estudos rematados:
 - ☐ Estudos primarios
 - ☐ Estudos secundarios
 - ☐ Formación profesional
 - ☐ Estudos superiores
 - ☐ Sen estudos
7. Profesión (se es estudante indícao):

I. Experiencia lingüística e usos

8. En que lingua aprendiches a falar?
 - ☐ Castelán
 - ☐ Galego
 - ☐ As dúas
 - ☐ Outra
9. Actualmente cal é a lingua que usas de xeito habitual?
 - ☐ Falo sempre castelán
 - ☐ Falo máis castelán
 - ☐ Falo máis galego
 - ☐ Falo sempre galego
 - ☐ Uso as dúas por igual

Para as persoas que seleccionaron a opción *Falo sempre castelán*

9.1. Sempre falaches en castelán?

- ☐ Si [pasar á pregunta 10]
- ☐ Non

9.2. Que lingua empregabas antes de xeito habitual?

- ☐ Galego
- ☐ Máis galego
- ☐ As dúas por igual
- ☐ Outra

9.3. Con que idade comezaches a falar en castelán?

- ☐ Nenez (até os 11 anos)
- ☐ Adolescencia (12-18 anos)
- ☐ Xuventude (19-29 anos)
- ☐ Idade adulta (máis de 30 anos)

9.4. Por que mudaches?

9.5. En que ámbitos comezou o cambio?

- ☐ Familia
- ☐ Amizades
- ☐ Estudos
- ☐ Traballo
- ☐ Outra

Para as persoas que seleccionaron a opción *Falo máis castelán*

9.1. Sempre falaches máis castelán?

- ☐ Si [pasar á pregunta 10]
- ☐ Non

9.2. Que lingua empregabas antes de xeito habitual?

- ☐ Galego
- ☐ Máis galego
- ☐ As dúas por igual
- ☐ Outra

9.3. Con que idade comezaches a falar en castelán?

- ☐ Nenez (até os 11 anos)
- ☐ Adolescencia (12-18 anos)
- ☐ Xuventude (19-29 anos)
- ☐ Idade adulta (máis de 30 anos)

9.4. Por que mudaches?

9.5. En que ámbitos comezou o cambio?

- ☐ Familia
- ☐ Amizades
- ☐ Estudos
- ☐ Traballo
- ☐ Outra

Para as persoas que seleccionaron a opción *Falo máis galego*

9.1. Sempre falaches máis galego?

- ☐ Si [pasar á pregunta 10]
- ☐ Non

9.2. Que lingua empregabas antes de xeito habitual?

- ☐ Galego
- ☐ Máis galego
- ☐ As dúas por igual
- ☐ Outra

9.3. Con que idade comezaches a falar en castelán?

- ☐ Nenez (até os 11 anos)
- ☐ Adolescencia (12-18 anos)
- ☐ Xuventude (19-29 anos)
- ☐ Idade adulta (máis de 30 anos)

9.4. Por que mudaches?

9.5. En que ámbitos comezou o cambio?

- ☐ Familia
- ☐ Amizades
- ☐ Estudos
- ☐ Traballo
- ☐ Outra

Para as persoas que seleccionaron a opción *Falo sempre galego*

9.1. Sempre falaches máis galego?

- ☐ Si [pasar á pregunta 10]
- ☐ Non

9.2. Que lingua empregabas antes de xeito habitual?

- ☐ Galego
- ☐ Máis galego
- ☐ As dúas por igual
- ☐ Outra

9.3. Con que idade comezaches a falar en castelán?

- ☐ Nenez (até os 11 anos)
- ☐ Adolescencia (12-18 anos)
- ☐ Xuventude (19-29 anos)
- ☐ Idade adulta (máis de 30 anos)

9.4. Por que mudaches?

9.5. En que ámbitos comezou o cambio?

- ☐ Familia
- ☐ Amizades
- ☐ Estudos
- ☐ Traballo
- ☐ Outra

Para as persoas que seleccionaron a opción *Uso as dúas por igual*

9.1. Sempre empregaches as dúas por igual?

- ☐ Si [pasar á pregunta 10]
- ☐ Non

9.2. Con cal das opcións anteriores te identificabas antes?

- ☐ Falaba sempre castelán
- ☐ Falaba máis castelán
- ☐ Falaba máis galego
- ☐ Falaba sempre galego

10. Que lingua(s) fala(ba)n...

	Castelán	Galego	Outra(s)	Non aplica
...a túa nai?	—	—	—	—
...o teu pai?	—	—	—	—
...os teus avós maternos?	—	—	—	—
...os teus avós paternos?	—	—	—	—

11. Competencia lingüísticas en castelán.

	Si	Non
Son capaz de entender a alguén que fala en castelán	—	—
Son capaz de falar en castelán	—	—
Son capaz de ler en castelán	—	—
Son capaz se escribir en castelán	—	—

12. Competencia lingüística en galego.

	Si	Non
Son capaz de entender a alguén que fala en galego	—	—
Son capaz de falar en galego	—	—
Son capaz de ler en galego	—	—
Son capaz se escribir en galego	—	—

13. Falas outras linguas?

- ☐ Si, cales? _____
- ☐ Non

14. En que lingua(s) falas con...

	Castelán	Galego	Outra(s)	Non aplica
...a túa nai?	—	—	—	—
...o teu pai?	—	—	—	—
...os teus irmáns / irmás?	—	—	—	—
...os teus avós maternos?	—	—	—	—
...os teus avós paternos?	—	—	—	—
...a túa parella?	—	—	—	—
...os teus fillos?	—	—	—	—
...os teus amigos?	—	—	—	—
...os médicos?	—	—	—	—
...os estraños?	—	—	—	—

15. En que lingua(s)...

	Castelán	Galego	Outra(s)	Non aplica
...pensas?	—	—	—	—
...soñas?	—	—	—	—
...xuras?	—	—	—	—
...ligas?	—	—	—	—
...traballas?	—	—	—	—
...escribes as túas notas?	—	—	—	—
...te comunicas nas RRSS?	—	—	—	—

II. Ideoloxías lingüísticas e actitudes

16. Consideras que falas galego correctamente?

- ☐ Si
- ☐ Non

Por que?

17. Consideras que falalo correctamente é importante?

- ☐ Si
- ☐ Non

Por que?

18. Consideras que o teu galego é “auténtico”?

- ☐ Si
- ☐ Non

Por que?

19. Consideras que os falantes tradicionais de galego teñen actitudes positivas ou negativas cara aos neofalantes?

- ☐ Positivas
- ☐ Negativas

Por que?

20. E os neofalantes cara aos falantes tradicionais?

- ☐ Positivas
- ☐ Negativas

Por que?

21. Cres que os neofalantes terán un papel relevante no futuro do galego?

- ☐ Si
- ☐ Non

Por que?

Anexo II. O corpus conversacional

O corpus conversacional no que se basea este traballo está dispoñible no enderezo <https://drive.google.com/drive/folders/1jLldAlVr8OX5wBxNKO3cwHFz1Uz6b_EV?usp=s_haring> e tamén na Secretaría do Decanato da Facultade de Filoloxía, onde se entregou unha copia en soporte CD. O dito corpus está integrado por dous tipos de elementos: audios en formato .wav e transcricións en formato .eaf. Por este motivo é necesario descargar o programa informático *Elan*, dispoñible no enderezo <<http://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>> para a súa consulta.

Unha vez realizada a descarga do programa e tamén dos arquivos, débese abrir cada un dos ficheiros .eaf e seleccionar na ventá de inicio o correspondente arquivo .wav. para a visualización do material transcrito. Para facilitar a correcta identificación de todos os ficheiros demos os mesmos nomes aos .eaf que aos .wav:

- GD1_neofalantes.wav → GD1_neofalantes.eaf
- GD2_falantes_nativos.wav → GD2_falantes_nativos.eaf
- GD3_grupo_mixto.wav → GD3_grupo_mixto.eaf